

Українська мова та читання

3 клас
Частина 2

Українська мова та читання 3 клас

Частина 2

підручник для 3 класу
з навчанням молдовською мовою
закладів загальної середньої освіти
(у 2-х частинах, з аудіосупроводом)

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України*

Харків
Творче об'єднання
 Соняшник

2020

УДК 811.161.2(075.3)=161.2=135.2

У45

Авторський колектив:

С. А. Свінтковська, Л. Т. Верготі, С. І. Ткаченко, Т. А. Шинкаренко

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від 21.02.2020 № 271)

Видано за рахунок державних коштів.

Продаж заборонено

Українська мова та читання: підручник для 3 класу
У45 з навчанням молдовською мовою закладів загальної середньої
освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом). Частина 2 /
С. А. Свінтковська, Л. Т. Верготі, С. І. Ткаченко, Т. А. Шинкаренко. — Харків: Соняшник, 2020. — 176 с., іл.

ISBN 978-617-7673-42-1

Підручник містить різноманітні види робіт: творчі й практичні вправи, переклад із молдовської мови українською, тестові завдання, інтегровані завдання, анаграми. Тексти до уроків читання пізнавальні, спрямовані на розвиток особистісних цінностей, до текстів подано цікаві запитання й завдання. Такий підхід надає змогу комплексно реалізувати завдання шкільної мовно-літературної освіти. Оригінальні умовні позначення допоможуть зорієнтуватися в підручнику.

УДК 811.161.2(075.3)=161.2=135.2

© С. А. Свінтковська, Л. Т. Верготі,
С. І. Ткаченко, Т. А. Шинкаренко, 2020

© ТО «Соняшник», оригінал-макет,
художнє оформлення, 2020

ISBN 978-617-7673-42-1

Умовні позначення

Початок уроку

Завдання
підвищеної
складності

Поміркуймо

Домашнє
завдання

Працюймо
в парі

Урок читання

Колективна
робота

Робота з
текстом

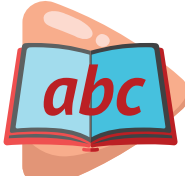
Переклад

Мовне
завдання до
тексту

Запам'ятаймо

Словничок

Розвиток
мовлення

Прикметник. Загальне поняття. Значення, питання, зв'язок з іменниками

1.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Я — *вухастий* ваш дружок,
В мене *сірий* кожушок,
Куций хвостик, *довгі* вуса.
Я усіх-усіх боюся.

1.2 Поставте питання до виділених слів. Випишіть їх зі словами, від яких вони залежать.

2.1 Розгляньте малюнки. Прочитайте слова.

Маленьке, хитра, колючий, руда, сіреньке, лякливий, улеслива, кумедний, спритне.

2.2 Запишіть іменники — назви тварин, які зображені на малюнках, та подані до них слова-ознаки.

(Хто?) ... , (який?)...

(Хто?) ... , (яка?)...

(Хто?) ... , (яке?)...

Улєсливий (улєслива) — *lingușitor*
(*lingușitoră*).

Прикметник виражає **ознаку предмета**. Він поєднаний з іменником. Питання потрібно ставити від іменника до прикметника. Наприклад: *лев (який?) грізний; цуценята (які?) пухнасті*.

3.1 Прочитайте текст. Розкрийте дужки. Поставте прикметники в потрібній формі.

Коли ми малюємо в уяві ведмедя, одразу спадає на думку (кремезний) тварина. І хоч у казках ведмідь, як правило, позитивний герой, та не варто забувати, що це справжній хижак.

Лапи у ведмедя (товстий), голова (масивний) з (невеликий) вухами й очима. Шерсть у тварини (густий), (бурий). (Великий) (міцний) кігті на всіх лапах допомагають ловити здобич. Ведмідь любить комах, рибу, полює на косуль і оленів. Рідше харчується травою, горіхами, різноманітними ягодами.

3.2 Що вам допомогло поставити прикметники в потрібній формі?

Кремезний (кремезна) — *voiníc, putérnic*
(*voinícă, putérnică*).

Вайлуватий (вайлувата) — *neîndemînatic*
(*neîndemînatică*).

4.1 Перекладіть українською мовою, порівняйте з молдовською. Зробіть висновки про вживання прикметника в українській та молдовській мовах.

Măr gustos, poamă mustoasă, fluturi multicolori, pădure deasă, minge verde.

5.1 Прочитайте й відгадайте загадки. Чи змогли б ви відгадати загадки, якби з них було вилучено всі прикметники?

Я руда, низького росту,
Хитра я і довгохвоста.

На курей я вельми ласа —
В них таке смачненьке
м'ясо...

Вовку-брату я сестриця,
А зовуть мене...

Невсипущий, хитрий, сірий,
Злий, голодний, ікла
шкірить.

Між кущами припадає,
Пасовисько оглядає,

Чи не ходить там телятко,
Не телятко, так ягнятко,
Не ягнятко, хоч би гуска —
Хоч би що, аби закуска.

5.2 Випишіть прикметники в абетковій послідовності.

6.1 Складіть самостійно загадку про тварину, яку можна зустріти в Україні. Уживайте прикметники.

7.1 Прочитайте текст. Оберіть із двох прикметників більш вдалий.

Львів часто називають містом левів. І не дарма, адже фігур цієї (величної, великої) тварини в місті понад чотири тисячі. Кожна — зі своєю історією та має призначення. Раніше лев не вважався для Галичини (рідкою, унікальною) твариною. Цей звір давно тут водився й став

символом військової доблесті.

Від найдавніших часів лев, цар звірів, став уособленням (вогненної, гарячої) сили й чутливості. З огляду на це його зображали сторожем біля входу до палаців, на амулетах, гербах.

7.2 Розкажіть сусідові чи сусідці по парті, пам'ятники яким тваринам ви бачили в містах України.

Хвилинка-цікавинка

В Одесі поблизу одного з рибних ресторанів на вулиці Грецькій з'явилася ще одна місцева цікавинка, а саме пам'ятник коту. Встановили його в межах проєкту «Одеські коти». Цього разу тварина отримала ім'я Васька, а зобразили його таким, що їсть з консервної банки кильку в томатному соусі.

8.1 Доберіть до прикметників порівняння з правої колонки й запишіть поруч.

Полохливий,
Сильний,
Хитрий,
Злий,
Вайлуватий,

як лев
як заєць
як ведмідь
як лисиця
як вовк

8.2 Самостійно складіть кілька порівнянь.

Змінювання прикметників за родами й числами. Родові закінчення прикметників

9.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Хвіст трубою, спритні ніжки,
Плиг із гілки на травичку!
Носить все вона горішки
В золоту свою скарбничку.
В неї очі, мов горішки,
Кожушинка хутряна,
Гострі вушка, наче ріжки,
У дуплі живе вона.

9.2 Випишіть іменники з прикметниками, які залежать від цих іменників. Запишіть їх за зразком. *Зразок. Ніжки (які?) спритні.*

10.1 Запишіть сполучення прикметників з іменниками в три колонки: у першу — чоловічого роду, у другу — жіночого роду, у третю — середнього роду.

Веселе цуценя, добрий слон, товста шкіра, сірі миші,
мудрий звір, темне хутро, спритні лапи, довгий хвіст,
дика тварина.

10.2 Як ви визначали рід прикметників?

Розгляньте таблицю.

Рід	Однина	Множина	
чоловічий жіночий середній	<i>кумедний їжак</i> <i>кумедна мавпа</i> <i>кумедне кошеня</i>	<i>кумедні</i>	<i>їжаки</i> <i>мавпи</i> <i>кошенята</i>
чоловічий жіночий середній	<i>мужній їжак</i> <i>мужня мавпа</i> <i>мужне кошеня</i>	<i>мужні</i>	<i>їжаки</i> <i>мавпи</i> <i>кошенята</i>

В однині прикметники змінюються за родами. Прикметники чоловічого роду мають закінчення **-ий, -ій** (*благородний кінь, могутній слон*), жіночого роду — **-а, -я** (*густа грива, рання пташка*), середнього роду — **-е, -є** (*солов'їне пір'я, раннє птаство*).

У множині прикметники за родами не змінюються. Для всіх родів вони мають однакове закінчення **-і**.

11.1 Доберіть із довідки до кожного іменника прикметник, утворіть словосполучення, визначте рід прикметників.

Голос, хутро, вуха, соловейко, барліг, гарчання, бджілка, лігво, вдача, дупло, лисиця, зграя, сліди.

Довідка. Чарівний, білий, довгий, дзвінкий, ведмежий, грізний, працелюбна, темний, веселий, глибокий, рудий, галаслива, заячий.

11.2 Складіть речення з чотирма словосполученнями (на вибір).

12.1 Поставте сполучення прикметників з іменниками в однині. Запишіть, позначте закінчення, визначте рід за зразком.

Зразок. Надійний(ий) друг (ч.р.).

Надійні друзі, швидкі гепарди, могутні лапи, чисті співи, привабливі лані, полохливі серця, чутливі вуха, працюючі дятли.

12.2 Як ви визначили рід прикметників? Які закінчення мають прикметники чоловічого роду? жіночого? середнього?

13.1 Уставте пропущені прикметники й відгадайте загадку.

У нього ... вуха, ... хвіст, шерсть узимку ... , а влітку
(сірий, куций, довгий, білий).

13.2 Визначте рід прикметників. Доберіть і запишіть інші прикметники до слів *вуха*, *хвіст*, *шерсть*, позначте закінчення.

13.3 Позмагайтесь у парі: хто добере більше прикметників до слова *заєць*.

14.1 Прочитайте фрагмент української народної казки «Дві білочки». Випишіть речення з прикметниками.

Жили собі дві білочки в густому лісі в дуплах. Однаково гарні, пухнасті, ловкі, руденькі. Тільки не однакою вдачею. Одна з них цілий день трудилася: збирала горішки, гриби, жолуді й усе складала у своїй хатинці.

А друга була зовсім ледача. Цілими днями гралася, стрибала з гілки на гілку. А якщо захоче поїсти — не журиться, бо літом усюди їжі повно. То горіх, то жолудь, то корінці смачні. Погризе того, іншого та знову скаче весела.

Тим часом перша білочка наносила собі в дупло повно всілякої їжі. Уже заздалегідь застелила свою хатинку мохом і сухим листям, щоб узимку було тепло. Та й дверцята приробила до своєї хатинки.

14.2 Напишіть власне продовження тексту (3–4 речення).

Заздалегідь — din timp.

Хвилинка-цікавинка

У Чорноморську Одеської області в 2016 році відкрили пам'ятник собаці Лорд, який чекав біля поліклініки свого померлого господаря понад 10 років. Авторами пам'ятника є київські скульптори Богдан Козаченко й Олександр Притула. Його виготовили безкоштовно. Пожертви на витратні матеріали надходили з різних міст України та з-за кордону. Напис на постаменті повідомляє: «Сенбернару Лорду — символу собачої вірності та відданості».

15.1 Усно перекладіть текст українською. Запишіть прикметники. Доберіть до них іменники, визначте рід.

Căprioara

Pe mușchiul gros, cald ca o blană a pământului, căprioara stă jos lângă iedul ei. Acesta și-a întins capul cu botul mic, catifelat și umed pe spatele mamei lui. Se lasă dezmiertat. Căprioara îl linge culcînd ușor blana mătăsoasă a iedului. Ea privește cu duioșie. Trebuie să se despartă, căci a venit vremea întărcatului... (Е. Гирляну)

16.1 Прочитайте текст.

Чи знайд..ться в нашій милій Україні ліс, у якому б не зустрілася вам *швидка* білка? Де *лісова* гілка — там і тваринка. Вос..ни в білки особливо багато клопотів. Треба на зиму *смачних* гр..бів насушити, запастис.. шишками. Пізніше, коли на землю впадуть зам..р..зки, їй треба міняти шубку з *рудої* на *сіру*.

Завіют.. сніги, загудуть завірюхи. Білка сховаєт..ся в душло, укриєт..ся *пухнастим* хвостом і чекатиме тепла.

16.2 Спишіть текст, уставте пропущені букви. Позначте у виділених словах закінчення, визначте рід і число.

Кло́пти — gríji.

БІЛКА І ДОБРА ЛЮДИНА

Ішла собі лісом Добра Людина. Дивилася на трави й квіти ласкавими очима. Не наступила

на квіти, бо помітила їх. Ось підійшла Добра Людина до високої сосни. Побачила білочку. Білочка стрибала по гілках, а за нею гнався якийсь рудий звірок. Добра Людина впізнала куницю. Це лютий білоччин ворог. Ось-ось

куниця наздожене білку й розірве своїми лютими пазурами. Із жалем і болем у серці глянула Добра Людина на бідолаху. Побачила білочка очі Доброї Людини, плигнула з дерева й сіла їй на плече. А зла куниця втекла в темний ліс. Погладила Добра Людина білочку та й сказала:
— Стрибай собі до свого дупла.

Глянула білочка вдячно Добрій Людині у вічі й пострибала додому. Дітки давно вже чекали на неї.

Вона й розповіла їм про Добру Людину.

Василь Сухомлинський

1. • Чому в тексті слова Добра Людина написано з великої букви?

- Опишіть Добру Людину. Чи подобається вона вам? Чому?
- Хто наздоганяв білочку?
- Чому білочка довірилася Людині?
- Хто чекав на білочку?
- Хто з названих у тексті тварин є хижою?

2. Відновіть прислів'я, знайдіть продовження в другій колонці. Яке з них виражає головну думку оповідання?

Добре говорить,	а лихо ще довше.
Добра людина —	а зле творить.
Добро довго пам'ятається,	той двічі допоміг.
Хто швидко допоміг,	а іншим — ще краще.
Живи так, щоб тобі було добре,	надійніше кам'яного мосту.

3. Випишіть із тексту прикметники, позначте закінчення, визначте рід і число.

4. Уявіть, що ви — білочка з оповідання. Розкажіть білчентам про Добру Людину. Уживайте прикметники, яких не було в тексті.

Прикметники-синоніми й прикметники-антоніми, уживання прикметників у прямому й переносному значеннях

17.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Влітку медом ласував,
Досхочу малини мав.
А як впав *холодний* сніг,
Позіхнув і спати ліг.
Бачив чи не бачив сни,
Проспав до *теплої* весни.

17.2 Які значення мають виділені прикметники? Як називаються такі слова?

17.3 Які слова називаються синонімами? антоні- мами?

18.1 Доберіть антонімічні пари.

Слон великий, а ...

Заєць швидкий, а ...

У жирафи шия довга, а в ...

У бурого ведмедя шерсть темна, а в ...

Улітку білка руда, а ...

18.2 Наведіть власні приклади.

19.1 Складіть усну розповідь «Тварини в казках», використайте прикметники-си- ноніми та прикметники-антоніми.

20.1 Спишіть сполучення прикметників з іменниками. До прикметників доберіть синонім та антонім і запишіть за зразком.

Зразок. Хоробрий заєць — сміливий, боягузливий.
Веселі звірі — ... ; високий вольєр — ...; сильний тигр — ... ; мудра сова — ... ; хитра лисиця — ...; лагідний характер — ...; чисті зуби — ...; чисті думки — ...

20.2 Чим відрізняється значення слова *чисті* в останніх двох словосполученнях?

Слова вживаються в *прямому* та *переносному* значеннях. У словосполученні *веселі дівчата* (тобто *дівчата, які мають веселу вдачу*) слово *веселі* вжито в прямому значенні.

У словосполученні *веселі бджоли* (тобто *бджоли, праця яких звеселяє людей*) слово *веселі* вжито в переносному значенні.

Слова в прямому значенні — це звичайна, повсякденна назва чогось. Наприклад, назва предмета: *холодна вода, солодкий чай*. Переносне значення з'являється тоді, коли справжнє значення слів переноситься на інші за схожістю ознак: *холодний погляд, солодкі слова*.

21.1 Випишіть із пропонованих словосполучень лише ті, у яких прикметники вжито в переносному значенні.

Гострий погляд

Гай веселий, песик веселий. Шерсть золота, шерсть руда. Усмішка сонячна, усмішка дитяча. Тепле хутро, тепле слово. Глибокий барліг, глибокі думки. Гострий погляд, гострий зуб.

Гострий зуб

21.2 Складіть речення з чотирма словосполученнями (на вибір).

22.1 Перекладіть українською мовою. Запишіть словосполучення у дві колонки: у першу — із прямим значенням, у другу — із переносним.

Caiet curat, suflet curat, mîini de aur, inel de aur, casă de piatră, inimă de piatră, iarbă verde, drum verde.

23.1 Прочитайте текст. Випишіть виділені прикметники, доберіть до них синоніми та антоніми. Чи всі прикметники вжито в прямому значенні?

Золота скарбниця усної народної творчості надзвичайно багата й *різноманітна*. Найпопулярнішим жанром фольклору, що розкривав *безмежний* світ людської уяви, є українські народні казки.

Українські казки широко представляють диких тварин, як-от: вовків, лисиць, ведмедів, кабанів тощо. У казках вони уособлюють певну рису характеру чи вдачу людини: вовк — голодний хижак — невдаха; лисиця — хитра, підступна, улеслива; ведмідь — вайлуватий, незграбний.

Українські казки — нев'яничі *духовні* квіти народу, що полоняють своєю красою кожного, хто слухає, читає звабливу їхню мову.

23.2 Перекажіть текст сусідові чи сусідці по парті.

Різноманітний (різноманітна) — *divérs, diferít (divérsă, diferítă)*.

24.1 Знайдіть прикметники, які вжито в переносному значенні. Доберіть до них прикметники-синоніми та антоніми.

Піднесла мишка до мордочки своєї *оксамитові* лапки. Вітер колише трави шовкові. Горять ліси *янтарним* листом. Ведмежі послуги заважають учитися. Мій брат має солов'їний голос.

24.2 Складіть речення, у яких виділені прикметники вживатимуться у прямому значенні.

Хвилинка-цікавинка

Казки про тварин вважаються *історично найдавнішими*. У цих творах помітні сліди різних епох: від первісного суспільства й до наших днів. У них відобразились спостереження людини над життям тварин, їхньою поведінкою та взаєминами. Образи, казкові характери, ситуації, у яких діють герої й розкривають свою сутність, мають не буквально, а *переносне* значення.

Первісне суспільство — societate primitivă.

25.1 Доберіть прикметники з прямим і переносним значенням до таких слів: *осінь, казка, тварина, ліс, білка*. Складіть і запишіть 3 речення зі словами, ужитими в переносному значенні.

Творення прикметників від прикметників та іменників за допомогою суфіксів

26.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

І молочко біленьке,
Сметану й сир смачненькі,
Щоб дітвора була здорова.
Добренька всім дає ...

26.2 Якого відтінку значення набули виділені прикметники? За допомогою чого?

За допомогою суфіксів від іменників та прикметників утворюються нові прикметники.

Суфікси *-яв-*, *-еньк-*, *-єньк-*, *-єнн-*, *-єнн-*, *-єзн-*, *-ющ-*, *-усіньк-*, *-юсіньк-*, *-есіньк-*, *-єсіньк-* надають нових відтінків: *біленький*, *злющий*.

Від назв тварин прикметники творяться за допомогою суфіксів *-ач-* (*-яч-*), *-ин-* (*-їн-*): *собачий*, *кролячий*, *голубиний*, *змійний*.

У прикметниках, основа яких закінчується на *н*, приєднання суфіксів *-н-(ий)*, *-н-(ій)* зумовлює подвоєння *н*: *кінний*, *осінній*.

М'який знак перед суфіксом *-ськ-(ий)* ставиться лише після *л*: *сільський*, але *кінський*.

27.1. Утворіть прикметники від поданих слів.

Заець, ліс, гарний, густий, теля, лис, білий, старий, молодий, Україна, велетень, коваль, зуб, стіна, баран, добрий, олень.

27.2 Позначте суфікси в утворених прикметниках.

28.1 Складіть усну розповідь «Пригоди в лісі», використайте прикметники з суфіксами **-еньк-**, **-юсіньк-**, **-есіньк-**, **-ач-**, **-н-**, **-ськ-**.

29.1 Прочитайте текст.

Зима. Мороз. Усі тварини від лютого холоду поховалися. А в зайця немає ні нори, ні гнізда. С..огодні під *старезним* кущиком виспит..ся, завтра в ярочку приляже: де ямку в снігу викопав — там у н..ого й дім. Зате шубка в зайця *теплен..ка*, пухнаста й біла, як сніг. Добре йому в такій шубці — т..пло і сховатися від ворогів *зд..р..венних* неважко, притулився до снігу — спробуй розглядіти! (За Г. Скребицьким, В. Чапліною)

29.2 Спишіть текст, уставте пропущені букви. Позначте у виділених прикметниках суфікси, визначте рід, число.

Старезний (старезна) — véchi (véche).

**Притулівся (притулілася) — s-a tupilát,
s-a ascúns.**

30.1 Замініть словосполучення іншими зі зменшувально-пестливим значенням, використайте суфікси **-еньк-, -к-, -ик-, -очк-, -ок-, -оньк-** за зразком.

Зразок. Сірий заєць — сіренький зайчик.

Руда білка, гостре ікло, мала галявина, великі вуха, білий ліс, розумна голова.

30.2 Складіть речення з двома словосполученнями (на вибір).

31.1 Доберіть до поданих слів прикметники з різними суфіксами за зразком.

Зразок. Вовк — сіренький, худесенький, злющий, товстющий, здоровенний.

Хвіст, характер, пригода, друг, лігво, зима, серце, роги, згряя, звір.

31.2 Позначте суфікси в прикметниках. Визначте рід прикметників.

31.3 Позмагайтесь у парі: хто назве більше прикметників із суфіксом **-ськ-**.

Хвилинка-цікавинка

Найчастіше серед іменників уживається слово «рука», серед дієслів — «бути», серед прикметників — «великий», серед займенників — «він».

32.1 Перекладіть словосполучення українською, підкресліть прикметники. У якому значенні вони вживаються? Запишіть кілька словосполучень, у яких прикметники мали б переносне значення.

Apă dulce.
Pește sărat.
Măr acru.
Copil deștept.

33.1 Прочитайте скоромовку. Вивчіть її напам'ять.

Трое сірих баранців
Шили братикам штанці,
Двое всілись біля мами,
У білесеньких панамах.
Трое клопіт добрий мали —
З татом у футбол гуляли.
Порахуй-но за хвилину
Всю *баранячу* родину.

33.2 Спишіть вірш. Позначте у виділених словах суфікси, закінчення, визначте рід.

ДИВНИЙ МИСЛИВЕЦЬ

Живе в нашому селі дід Максим. Усі кажуть: дід-мисливець. Як тільки починається полювання на зайців чи на качок, *старезний* дід щодня йде з рушницею до лісу. Виходить із дому рано-вранці, а повертається ввечері.

Але що це за *дивний* мисливець такий! Ніколи не несе додому ні зайця, ні качки. Приходить із порожньою торбою. Одного разу приніс дід Максим срібне зайченя *маленьке*. Знайшов під кущем. У зайченяти була зламані ніжка. Дід зробив із двох гілочок міцніючу пов'язку, забинтував оксамитову ніжку. Через тиждень ніжка зрослася, і дід відніс зайченя в поле.

Чого ж це дід Максим такий невдаха? Пішли одного разу слідом за дідом, захотілося подивитись, як же він полює. Бачать: поклав дід *старесеньку* рушницю, а сам ходить золотим лісом та й розкладає під кущами сіно зайцям.

Зрозуміли тоді, чому дід Максим — дивний мисливець.

За Василем Сухомлинським

1. ● Як називали діда Максима в селі?

● Чому він був дивним мисливцем?

● Чому дід Максим приніс одного разу додому зайченя?

● Чому дід не залишив зайченя в себе?

● Чи можна назвати діда Максима невдахою? Чому?

● Чого навчає нас текст «Дивний мисливець»?

2. Знайдіть у фрагменті тексту слова, які було замінено на інші. Скільки їх? Відновіть слова, звіртесть із текстом «Дивний мисливець».

Але що це за дивний мисливець такий! Ніколи не несе додому ні зайця, ні лисички. Приходить із повною торбою. Одного разу приніс дід Максим срібне зайченя пухнасте. Знайшов під кущем. У зайченяти була хвора ніжка. Дід зробив із двох гілочок пов'язку, забинтував оксамитову ніжку. Через місяць ніжка зрослася, і дід відніс зайченя в ліс.

3. Випишіть із тексту 5 прикметників у прямому значенні та 3 прикметники в переносному значенні, позначте закінчення, визначте рід.

4. Випишіть виділені прикметники, позначте в них суфікси. Складіть із прикметниками словосполучення.

5. Розкажіть, як ви ставитесь до тварин. Чи був у вашому житті випадок, коли ви допомогли тварині або врятували її?

ПЕРЕВІРМО СВОЇ ЗНАННЯ

Прикметник

1. Прикметник називає

- А ознаку предмета
- Б назву предмета
- В назву дії предмета

2. Усі слова є прикметниками в рядку

- А добрий, добро, доброму
- Б зелень, зеленіти, зелений
- В ранковий, ранній, ранішній

3. У називному відмінку однини прикметники чоловічого роду мають закінчення

- А -ий, -ій
- Б -е, -є
- В -а, -я

4. Виберіть словосполучення, у якому прикметник уживається в переносному значенні.

- А мамині руки
- Б золоті руки
- В умілі руки

5. Установіть відповідність між прикметником і відмінком, у якому він стоїть.

1 сонячний день	А Д. в.
2 сонячного дня	Б Ор. в.
3 сонячним днем	В Р. в.
	Г Н. в.

6. Перебудуйте подані словосполучення так, щоб у них були прикметники. Визначте число і рід прикметників.

Полиці для книжок, пісня солов'я, туман увечері.

Займенник. Загальне поняття

34.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

*Ми із тіста їх ліпили,
А в окропі поварили.
Потім дружно ласували,
Ще й сметанки додавали.*

Окріп — *ářă clocotítă, uncróp.*

Займенник — це частина мови, яка вказує на предмети, їхні ознаки, кількість, але не називає їх.

Займенники відповідають на питання *хто? що? який? яка? яке? які? чий? чия? чие? чий? скільки?*

35.1 Поміркуйте, чому займенник має таку назву. Зверніться за допомогою до Дмитра Білоуса.

А поспитай звичайного займенника,
За кого він у мові? За іменника!

36.1 Прочитайте лічилку виразно вголос.

Раз, два, три, ішов я й ти.
По *горох* — ми удвох.
Рви *стручки у мішки*.
Занеси і поїси.

36.2 Назвіть займенники. Які назви ними замієно? Якими займенниками можна замінити виділені слова?

37.1 Запишіть прислів'я, уставте пропущені займенники з довідки. Поясніть зміст висловів.

1. Де пиріг із грибами, там і ... з 2. Де кисіль, там ... й сів. 3. Добра паска, якщо при ... ковбаска. 4. Хліб — ... батько, а вода — мати. 5. Чекайте, пироги: прийде й до ... масниця. 6. У ... просто: борщ, каша, третя кваша.

Довідка. Нам, я, ми, нас, ній, вами, вас.

37.2 Прочитайте слова, що називають українські страви. Підкресліть назви страв, у яких кількість букв і звуків різна.

Масниця — putineî, maşină de bătút unt.

38.1 Прочитайте українську народну пісню про вареники.

Ой, вставали раненько,
Картоплю варили,
До вечора вареників
З нею наліпили.
Наварили вареників
Для гостей хороших.
Їжте, їжте вареники,
Гості наші любі,
Вони трохи гаряченькі,

*Пам'ятник варенику
(місто Черкаси,
Україна)*

*Пам'ятник варенику
(місто Глендон,
Канада)*

Не попечіть губи.
 А вже ж у ті вареники
 Картоплі напхали
 Ще й перчиком притрусили,
 Там його немало.
 В череп'яну макітерку
 Ми їх положили,
 Олійкою з цибулькою
 Добре помастили.
 Їжте, їжте, гості любі,
 Рахувать не станем
 Може, кому буде мало, —
 Ми іще добавим.

Хвилинка-цікавинка

Аби Місяць сприяв добробуту людини, йому приносили жертву у вигляді вареників. Саме тому вони й нагадують за формою Місяць. *Начинка* вареників символізувала продовження роду.

За В. Войтовичем

38.2 Випишіть із пісні займенники.

Череп'яна — din lut.

Макітерка — macorteáță.

Кв́а́ша — aluát dospít.

39.1 Сконструйте речення й запишіть. Підкресліть займенники.

Їжте вареники	↗ з гречки	⇒	— і ви будете жити в злагоді й мирі.
	→ з сиром	⇒	— у вас буде багато грошей.
	↘ з вишень	⇒	— і не буде між вами суперечки.

39.2 Розкажіть, із якою начинкою ви любите вареники.

Хвилинка-цікавинка

Кількість займенників в українській мові невелика, але вони вживаються дуже часто. За частотою вживання займенники посідають третє місце.

Поміркуйте, слова яких частин мови посідають перше й друге місця за частотою вживання.

40.1 Прочитайте текст. Доберіть заголовок.

Ви хочете потішити близьких незвичайною стравою? Приготуйте їм смачні деруни. Це рум'яні й пишні картопляні оладки, які зверху покриті хрусткою скоринкою. Усередині вони соковиті й ніжні. Їх швидко й легко готувати.

Традиційно страва готується з тертої сирої картоплі. До неї додають цибулю, часник, яйця й сіль за смаком.

Смачного вам! (Із книги «Рецепти української кухні»)

40.2 Випишіть речення, у яких є займенники.

41.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Бурячка і барабольку,
капустину і квасольку
наварили ми, їмо,
ще й сметани додамо.

41.2 Від чийого імені йдеться в загадці? Кого, на вашу думку, це слово називає?

42.1 Прочитайте вірш.

Вивчим цю частину мови,
Вивчимо обов'язково,
Бо *вона* потрібна дуже
І *мені*, й *тобі*, *мій* друже.
Я до тебе усміхнусь
І з *тобою* подружусь,
Усміхнешся й *ти* в відповідь —
Ми з *тобою* — цілий світ.
Всі сміються навкруги —
Він, *вона*, *воно*, *вони*,
Бо усмішка всіх єднає,
Жити в дружбі помагає (Лариса Лужецька).

Хвилинка-цікавинка
Розгляньте смайлики.
З'ясуйте, у чому полягає відмінність між словами.

усмішка

посмішка

42.2 Поставте запитання до виділених слів.

Займенники *я*, *ти*, *він*, *вона*, *воно*, *ми*, *ви*, *вони* — особові, бо вказують на особу або осіб.

Особові займенники відповідають на ті ж питання, що й іменники.

Особові займенники бувають 1-ої, 2-ої та 3-ої особи.

43.1 Розгляньте таблицю.

Особа	Число		Займенники вказують на того або тих,
	одни- на	мно- жина	
1	<i>я</i>	<i>ми</i>	<i>хто говорить (говорять)</i>
2	<i>ти</i>	<i>ви</i>	<i>до кого говорять</i>
3	<i>він, вона, воно</i>	<i>вони</i>	<i>про кого говорять</i>

43.2 За чим змінюються особові займенники? Назвіть особливість, яку мають займенники третьої особи однини.

44.1 Перекладіть речення українською мовою, замініть іменники, що стоять у називному відмінку, особовими займенниками.

Мама primește o floare în dar.

Copiii au meșterit un zmeu.

Bunicul a sădit un copac.

Eu am fost ieri la teatru.

Tu de ce n-ai fost ieri la școală?

Noi vom pleca în excursie la Kiev.

Voi ați participat la concurs?

45.1 Прочитайте й відгадайте загадки.

1. Морква, біб і цибулина, бурячок і капустана, ще й картопля — шусть у горщик. Ну й смачний ми зварим
2. І пухкенькі, і смачні. Із пшениченьки вони, зі здобного тіста. Просяяться, щоб з'їсти.
3. Ой, смачна вона, духмяна, рисова, гречана, манна. Ложку в рот — і буде наша. Здогадалися? Це —
4. Він і чорний, він і білий, і завжди він загорілий. Як до столу ми йдемо, то без нього не їмо.

45.2 Випишіть із речень займенники, укажіть особу й число. Запишіть відгадки до загадок в алфавітній послідовності.

46.1 Спишіть текст, підкресліть особові займенники. Зазначте в дужках особу й число займенників.

На честь українського борщу назване містечко Борщів. Воно розташоване на Тернопільщині. У ньому щосені відбувається фестиваль «Борщів». Там ми можемо почути пісню:

Бажаєм вам щиро, щоб ви про це знали:

Борщі з пампушками щоб вас не минали (За матеріалами інтернету).

46.2 Уявіть, що ви потрапили на фестиваль борщу. Про що б ви запитали його організаторів? Підготуйте запитання, використайте займенники.

47.1 Прочитайте вірш мовчки. Розгляньте обкладинку книжки й назвіть автора.

ЗАЙЦІ В ПОЛІ ВАРЯТЬ БОРЩ

Коли йде осінній дощ,
зайці в полі варять борщ.
Зайці варять борщ у полі
з буряків та бараболі.
Зайці моркву в борщ кладуть
і капусту в борщ січуть.
Зайці в борщ кладуть квасолу,
сиплять перцю, сиплять солі.
Листя кидають із лавра,
щоб удався борщ на славу.
І на славу в зайців борщ,
коли йде осінній дощ!

47.2 Назвіть слова, що повторюються. Порахуйте, скільки разів уживаються слова *зайці* та *борщ*.

47.3 Прочитайте вірш, замініть слово *зайці* займенниками. Зробіть висновок про значення займенників у мові.

47.1 Прочитайте й відгадайте загадку. Запишіть займенники, що утворили слово-відгадку. Складіть і запишіть речення з цими займенниками.

Займенники-читсуни
А хто з вас, діти, відгадає,
як будь-хто, перш ніж їстиме,
трьома займенниками має
зробити руки чистими?

Дмитро Білоус

БАБУСИН БОРЩ

У бабусі дві онучки. Живуть вони у великому місті, а на літні канікули приїхали до неї в гості.

Рада бабуся онучкам. Пригощає їх черешнями, свіжим медом і варениками. Та дівчаткам найбільше хочеться борщу: мама розповідала, що бабуся варить смачний-пре-смачний борщ.

Зварила бабуся борщ — зі свіжими помідорами, капустою і сметаною. Та ось біда... Забувати стала. Поки варила — двічі посолила. Поставила на стіл дві миски борщу та й припрошує онучок:

— А чи солила — й не пам'ятаю... Стара вже... Ось сіль у сільничці — додавайте собі до смаку.

З'їли дівчатка по ложці борщу. Ой, який же солоний! Презирнулися між собою, усміхнулися непомітно. Ложка за ложкою — виїли та й ще попросили. Та все дякують бабусі. А вона радіє.

— А чи солила ж я борщ? — питається бабуся.

— Ми й не помітили, — каже Ніна. — Нам так смачно, що про сіль і не подумали.

— Значить, солила, — полегшено зітхнула бабуся.

— А завтра це діло вам доручу: боюся, що забуду посолити.

— Добре, бабусю, — і вони знову презирнулися. І непомітно всміхнулись.

Василь Сухомлинський

Пригощає — servéște.

Припрошує — invită.

Сільничка — sólniță.

Полéгшено — uşurát.

Перезирnúлись — au făcút schímb de privíri.

1. ● До кого приїхали дівчатка на літні канікули?

- Чим бабуся пригощала онучок?
- Чому бабуся весь час хвилювалася?
- Чому дівчатка всміхнулися?
- Яке доручення бабуся вирішила дати онучкам?
- Висловіть власне ставлення до поведінки дівчаток. Як би на їх місці вчинили ви?
- Розкажіть, як готують борщ у вашій родині?

2. Знайдіть у тексті рядки, у яких ідеться про те,

- чому дівчатка хотіли скуштувати бабусиною борщу;
- який борщ зварила бабуся;
- як дівчатка їли борщ.

3. Прочитайте прислів'я. Яке з них виражає головну думку оповідання?

Гостре словечко коле сердечко.

Від теплого слова і лід тане.

4. Прочитайте діалог бабусі з онучками, не вживаючи слів автора.

5. Випишіть із діалогу бабусі з онучками займенники. Визначте особу й число цих займенників.

6. Складіть і запишіть речення, що є правилом гостинності у вашій сім'ї.

Відмінювання особових займенників 1-ої та 2-ої особи

49.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Живим зерном народжений,
Живу я на землі.
Для вас рум'яним сонечком
Я сходжу на столі.

49.2 Назвіть займенники й поміркуйте над тим, замість яких слів їх ужито.

Особові займенники змінюються за числами й відмінюються за відмінками.

50.1 Розгляньте таблицю відмінювання займенників 1-ої та 2-ої особи однини й множини.

Відмінки	Питання	1-ша особа		2-га особа	
		Однина	Множина	Однина	Множина
Називний	хто?	<i>я</i>	<i>ми</i>	<i>ти</i>	<i>ви</i>
Родовий	кого?	<i>мене</i>	<i>нас</i>	<i>тебе</i>	<i>вас</i>
Давальний	кому?	<i>мені</i>	<i>нам</i>	<i>тобі</i>	<i>вам</i>
Знахідний	кого?	<i>мене</i>	<i>нас</i>	<i>тебе</i>	<i>вас</i>
Орудний	ким?	<i>мною</i>	<i>нами</i>	<i>тобою</i>	<i>вами</i>
Місцевий	на кому?	<i>на мені</i>	<i>на нас</i>	<i>на тобі</i>	<i>на вас</i>

50.2 Зробіть висновок про те, яких форм набувають займенники 1-ої та 2-ої особи однини й множини.

Займенник *ти* вживаємо, коли звертаємось до близьких і друзів. До всіх інших людей звертаємося на *ви*.

Займенник *Ви* пишемо з великої букви, якщо він вказує на особу, до якої звертаємося з повагою.

51.1 Спишіть прислів'я. Підкресліть займенники. У дужках запишіть особу, число та відмінок, у якому їх ужито.

1. І я вчений на хліб печений. 2. Коли тобі стане на хліб, то стане й на обід. 3. Бог би тебе хлібом побив. 4. Коли б хліб та вода, то не знав би ти голоду.

51.2 Поясніть зміст прислів'їв.

52.1 Перекладіть текст українською мовою. Підкресліть займенники. Визначте їх рід, число, особу.

A sosit primăvara. Ea a dat glas izvoarelor jucăușe. A chemat în câmp flăcăi voinici și fete frumoase. Ei au adus cântece vesele, râsete și glume. Eu iubesc mult acest anotimp.

53.1 Утворіть словосполучення із займенниками спочатку 1-ої особи однини й множини (я, ми), потім — 2-ої особи однини й множини (ти, ви) за зразком.

Зразок. Зустрітися (з ким?) — зі мною, з нами; з тобою, з вами.

Задоволений (ким?); зустріли (кого?); побажати (кому?); мріяти (про кого?); посміхнутися (кому?).

53.2 Запишіть словосполучення, визначте відмінки займенників.

54.1 Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовки.

Учора я відвідав Музей хліба. Це унікальний музей. У ньому зібрано понад дві тисячі експонатів. Тут є майже 200 різновидів хліба, понад 150 короваїв із різних куточків України.

Є в музеї навіть космічний хліб. Нам розказали, що цей спеціальний розділ допомогли створити космонавти. Вони родом із України. Це Віталій Жолобов і Павло Попович.

У музеї нас ознайомили з національним хлібом із різних країн світу.

Я отримав незабутні враження від побаченого й почутого (А. Семеренко).

54.2 Випишіть займенники 1-ої та 2-ої особи, визначте число й відмінок. Запишіть числівники словами.

55.1 Уявіть, що ви потрапили в Музей хліба.

Складіть речення, висловте прохання, подяку. Використайте подані слова ввічливості. Назвіть форми займенників 2-ої особи.

1. Прошу Вас Скажіть, будь ласка, Ви Дозвольте Вас запитати Я хочу попросити Вас У мене до Вас прохання

2. Дозвольте подякувати Вам за Спасибі Вам за

Щиро Вам дякую за Дозвольте висловити Вам подяку за

55.2 Визначте число й відмінок ужитих займенників.

56.1 Випишіть із поданого тексту речення із займенниками. Визначте число й відмінок займенників.

ПІІНЕА

Ne-am obișnuit cu dînsa. Adeseori, rostindu-i numele, nici nu încercăm a ne gîndi să-i pătrundem sensul și rostul. Dar ea are un sens adînc și un rost de neprețuit.

Піінеа е луптă. Піінеа е збучіум. Друмул спре луміна́ și înălțime prin bucata de пііне trece. Mulți au încercat să ne-o răpească. Dar pentru ea știm să ne jertfim, precum știe și ea să se jertfească pentru noi. Azi o avem din belșug pe masă și în hambare. Și aceasta e una dintre cele mai mari victorii ale noastre.

57.1 Спишіть речення. Підкресліть займенники 1-ої та 2-ої особи. У дужках запишіть особу, число та відмінок, у якому їх ужито.

Хліб приходить до нас у результаті важкої праці. Ми повинні його берегти. За хліб нам необхідно дякувати селекціонерам, агрономам, трактористам, комбайнерам, мірошникам, водіям. Разом зі шматком хліба нам передається частина душі пекаря (Із календаря).

57.2 Напишіть другові чи подрузі запрошення на екскурсію до Музею хліба.

ХЛІБ

В родині в нас ніхто ніде не смів
Додолу крихти хлібної роняти,

Бо хліб святий, він — Божий дар з полів.
Не раз про це нагадувала нам мати.
Уважно батько скиби нарізав,
Ножем перехрестивши паляницю,
Учив, щоб хліб з нас кожен шанував,
Щоб знав зростити жито і пшеницю.
Що хліб святий, з нас кожен зрозумів,
На нім сліди стверділих мозолів,
В нім чиста совість і гарячий піт,
На хлібові тримається весь світ.

Степан Жупанин

Крїхта — fărímă, fărîmitură.

Скіби — hrínci.

Стверділих — înăspríte.

1. ● Як раніше ставилися до хліба?

● Хто навчає шанобливого ставлення до хліба?

● Чому хліб називають святим?

● Як ви розумієте слова «*На хлібові тримається весь світ*»?

2. **Доберіть прислів'я про хліб, яке виражало б головну думку вірша.**

3. **Знайдіть у вірші займенники 1-ої особи. Укажіть число та відмінки, у яких їх ужито.**

4. **Випишіть із вірша споріднені слова. Виділіть у них корінь.**

5. **Доберіть прикметники — означення до слова хліб.**

Відмінювання особових займенників 3-ої особи

58.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Був зерном він у землі,
 Став із сіллю на столі.
 Із їжею його вживаємо,
 Ним гостей стрічаємо.

58.2 Порахуйте, скільки займенників ужито в загадці. Поставте до них питання.

59.1 Розгляньте таблицю відмінювання займенників 3-ої особи однини й множини.

Відмінки	Питання	3-я особа			
		Однина			Множина
Називний	хто? що?	<i>він</i>	<i>вона</i>	<i>воно</i>	<i>вони</i>
Родовий	кого? чого?	<i>його</i> <i>(до) нього</i>	<i>її</i> <i>(до) неї</i>	<i>його</i> <i>(до) нього</i>	<i>їх</i> <i>(до) них</i>
Давальний	кому? чому?	<i>йому</i>	<i>їй</i>	<i>йому</i>	<i>їм</i>
Знахідний	кого? що?	<i>його</i>	<i>її</i>	<i>його</i>	<i>їх</i>
Орудний	ким? чим?	<i>ним</i>	<i>нею</i>	<i>ним</i>	<i>ними</i>
Місцевий	на кому? на чому?	<i>на ньому</i>	<i>на ній</i>	<i>на ньому</i>	<i>на них</i>

59.2 Зробіть висновок про відмінювання займенників 3-ої особи.

Займенники 3-ої особи однини змінюються за родами: він (чоловічий), вона (жіночий), воно (середній).

Займенники 3-ої особи чоловічого й середнього родів мають однакові відмінкові форми, крім називного відмінка.

У формах займенників 3-ої особи, що вживаються після прийменників, пишемо **н**: *його* — *у нього*, *її* — *у неї*.

60.1 Прочитайте й запишіть акровірш.

Хвалить його кожен,
Любить його кожен.
І дня ми прожити
Без нього не можем.

60.2 Підкресліть займенники, визначте відмінок. Вивчіть акровірш напам'ять.

Займенники з прийменниками пишемо **окремо**: *без нього*, *зі мною*.

Хвилинка-цікавинка

Уперше хліб з'явився на Землі ще понад 15 тисяч років тому. У XI столітті на Поліссі, Галичині, Наддніпрянщині випікали здебільшого кислий, тобто зброжений із житнього борошна, хліб.

61.1 Прочитайте текст. Визначте, що виражає заголовок — тему чи основну думку.

КУЛІНАРНІ ТРАДИЦІЇ КОЗАКІВ

Харчувалися запорожці скромно. Але їх їжа була здоровою, адже в часи Запорізької Січі вони були найкращими лицарями в Європі.

Тісто з житнього борошна козаки возили з собою в діжках разом із кашею з пшона.

Це слугувало їм єдиною поживою на човнах, коли не можна було розводити вогню, щоб їх не побачив ворог.

Смакували козаки смачною юшкою — кулішем. Її готували із пшона. Додавали в неї сало та картоплю.

Б. Мозолевський

61.2 Випишіть із тексту речення із займенниками 3-ої особи. Підкресліть їх. Запишіть у дужках рід, число й відмінок підкреслених займенників.

62.1 Запишіть текст, розкрийте дужки та поставте займенники в потрібному відмінку.

Сьогодні хліб — це звична для (ми) їжа. А от у давнину до (він) ставилися зовсім по-іншому. Кажали: «Не кидайсь хлібом: (він) *святий*».

Хліб прирівнювався до сонця. Саме тому (він) надавали круглої форми. (Він) називали «колобок», «калач», «калита».

Випікаючи хліб, господиня одягала все чисте. Перед цим (вона) чепурила світлицю, готувала рушники. На один клала хліб. Іншим (вона) треба *накривати* буханець, аби (він) «дійшов» (Із книги «Народознавство»).

62.2 Поясніть написання виділених слів. Доберіть по три приклади на кожне правило.

63.1 Прочитайте вірш. Випишіть сполучення слів із особовими займенниками. Запишіть у дужках особу, число, рід (якщо є), відмінок займенників.

Хліб на столі. Пахучий і рум'яний.
Неначе сонце встало з-за гори.
Лоскоче душу хліб святий, духмяний,
Неначе каже: «Їж мене, бери!»
Цінуймо хліб! Не кидаймо додолу!
Бо він святий, як янгола душа.
І він спішить до батькового столу,
До матері щоденно й до тебе поспіша...
І ось він тут, всміхається до тебе,
А за вікном зітхають явори...
Є сіль і хліб, нам більшого не треба,
Цілуй його. Він твій. Бери...

Дмитро Білоус

64.1 Спишіть речення. Підкресліть особові займенники, визначте особу, рід, число, відмінок.

1. Хліб святий, живий, від нього сила. Від народження він з нами і до скону днів (В. Крищенко). 2. Не кидай хліба: він святий (М. Сингаївський). 3. У крихітках хліба — зерна життя. У ньому — щастя людського цвіт (Л. Рева). 4. Їж, сину, хліб і поважай людину: вона ж творець усіх наземних діл (О. Будаш).

64.2 Складіть акровірш про хліб. Доберіть і запишіть загадку про хліб.

ЛЕГЕНДА ПРО ХЛІБ

Коли ще в Галичі жив король Данило, він мав такого майстра, який робив йому гроші. Той майстер у золоті купався, але волі не мав. Король Данило сам відкривав ту касу, де працював той майстер, замикав його й випускав власноручно, коли треба було майстрові кудись вийти. І так розжився майстер, що не розумів, як так голодним бути. Та й одного разу він і каже королеві:

— Золото — цар.

А Данило поправляє його:

— Ні, чоловіче, хліб — усьому голова.

— Ні, золото і срібло.

Данило нічого не сказав. Але другого дня зранку привів майстра, *замкнув* його; а тут вісті прилітають — ворог іде. Данило зібрав дружину, вирушають у похід. Поїхав, а про майстра забув, що *замкнений*. Минуло кілька місяців. Данило з військом повертається додому, чекає від майстра-золотаря дарунка за перемогу, а того нема. І тут згадав. Зіскакує з коня, біжить до каси, *відмикає*, а на купі золота лише кістяк з майстра, а на стіні золотом написано: «Срібло, злото — то болото, а хліб — цар».

Мáйстер — mészter.

Замика́в (замика́ла) — încuiá.

Власноручно — cu mîinile próprii, cu mîinile sále.

Розжівся (розжілася) — s-a îmbogățit.
Дарунок — cadou.
Дружина — soție.

1. ● Про які часи розповідається в легенді?
● Що робив майстер?
● Чи був він, на вашу думку, щасливим? Чому ви так вважаєте?
● Що для майстра було найголовнішим?
● Чи підтримував думку майстра Данило? Що він казав про це?
● Який випадок спонукав майстра змінити думку про те, що є найголовнішим?
● Що для вас є найголовнішим? Думку обґрунтуйте.

2. Розгадайте закодоване прислів'я й запишіть.

9	16	2	7	15	5	13	12	1	14	4	8	6	11	3	10
М	А	Л	Ь	В	У	Л	О	Х	О	Б	О	С	Г	І	У

- Яке речення з легенди виражає таку ж думку, як і розгадане прислів'я? Прочитайте його.

3. Випишіть із першого абзацу особові займенники. Визначте особу, число, відмінок.

4. Прочитайте виділені в тексті слова. Як вони називаються?

5. Запишіть слово *коня* в називному відмінку однини (*хто?*). Що відбулося при зміні слова?

Використання займенників для зв'язку речень у текстах

65.1 Прочитайте фрагмент відомої пісні Ігоря Федчишина.

Я, ти, він, вона —
разом рідна сторона,
Разом — дружня сім'я.
В слові «ми» — сто тисяч «я».

65.2 Випишіть займенники. Укажіть особу й число. Які особові займенники не названо в пісні? Запишіть їх. Про яку сім'ю, на вашу думку, ідеться в пісні? Що нас об'єднує?

66.1 Прочитайте описи страв молдовської кухні. Назвіть ці страви.

1. Ця страва схожа на український борщ. Її називають живильним сонячним супчиком. Варять його з домашньої курки, овочів і локшини. У нього додають багато спецій. Кислий смак втамовує спрагу, а наваристий бульйон додає нам сил.

2. Це запашна й пухка страва. Секрет її приготування — ретельне вимішування. Вона подається гарячою. Її розрізають ниткою навхрест і їдять руками. До неї смакує підсмажене м'ясо, овеча бринза чи сметана.

За І. Цимбал

66.2 Випишіть із речень особові займенники разом зі словами, від яких вони залежать. Запишіть у дужках особу, число, рід, відмінок займенників.

Живі́льний (живі́льна) — cu valoare nutritivă.

Локшина — tăiței, súpă cu tăiței.

Спра́га — sete.

На́вхрест — în cruce.

67.1 Запишіть текст. Підкресліть займенники. Визначте їх роль у тексті.

Gigel este școlar. Lui îi sînt dragi legendele. Bunicul lui Gigel știe multe legende. El îi dă și lui Gigel o carte despre regi și domnitori.

Citește și vei afla și tu din ce neam ne tragem.

68.1 Прочитайте текст.

Нещодавно на Одещині, у місті Біляївка, відбувся фестиваль «Дністровська вертута». На фестивалі представили величезну вертуту. Вертута важила 50 кілограмів. Діаметр вертути 2 метри. Вертутуою пригощали всіх

охочих. За це охочі вносили символічну плату.

Виручені кошти витратять на встановлення в центрі міста знака «Я люблю Біляївку».

Відомості про вертуту внесено до Книги національних рекордів (Із довідника).

68.2 Відредагуйте текст, уникайте повторень слів.

Хвилинка-цікавинка

Чи знаєте ви, що плацинда довжиною понад 50 метрів, спечена молдованами у 2014 році, увійшла в Книгу рекордів Гіннеса? Вона важила більше ніж 100 кілограмів.

69.1 Спишіть текст, розкрийте дужки та поставте займенники в потрібному відмінку.

Чи давно живе капуста в (ми)? Дуже давно. (Вона) привезли грецькі й римські поселенці. Про (вона) згадується в книжках, написаних у Київській Русі. Уже там (вона) звать капустою. Усі ви бачили капусту, її «триста сорочок». Але це не листки. Це величезна верхня брунька з величезними лусочками, яку створила матінка-природа. Але (вона) у цьому допомогли люди.

За А. Коваль

69.2 Що нового ви дізналися із тексту? Пригадайте, які страви можна приготувати з капусти. Розкажіть про це.

Брунька — múgure, sărúșă.

Лусочка — solzișóri.

70.1 Утворіть і запишіть речення, розкрийте дужки.

1. У, лагідний, характер, (він). 2. З, приємно, (він), спілкуватися. 3. У, руки, (вона), золоті. 4. З, не, хочеться, (вони), сваритися. 5. Багато, (вони), роботи, у.

70.2 Доберіть фрагменти пісень, у яких використано особові займенники.

ПЕРЕВІРМО СВОЇ ЗНАННЯ

Займенник

1. Усі слова є займенниками в рядку

А тобі, торба Б їх, нами В три, край

2. До 3-ої особи належать займенники

А я, ми

Б він, вона, воно

В ти, ви

3. Займенник 1-ої особи множини вжито в реченні

А Україна — моя Батьківщина.

Б Нас люб'язно запросили в гості.

В Мені так хочеться в казку!

4. Установіть відповідність між займенниками та особами.

1 ти, тебе, тобі

2 я, мене, мені

3 ви, вам, у вас

А 1-а особа однини

Б 2-а особа однини

В 2-а особа множини

Г 3-я особа однини

5. Запишіть словосполучення, поставте займенники, що в дужках, у потрібній формі. Визначте відмінок.

Привітався з (він).

Скажи (вона).

Візьми у (я).

Дякую (ви).

6. Запишіть текст. Замініть займенники 1-ої особи однини займенниками 2-ої особи множини.

Я буду відпочивати в селі. Там у мене є багато друзів. Із ними я ходжу в ліс. Вечорами мені подобається слухати спів солов'їв.

Числівник. Загальне уявлення про числівник як частину мови

71.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Один баранець пасе *тисячі* овець.

71.2 Випишіть виділені слова, поставте до них питання, укажіть частину мови.

Слова, які позначають кількість предметів або їхній порядок під час лічби, називають **числівниками**. Числівники відповідають на питання **скільки?** (*один, дванадцять, тридцять п'ять*) і **котрий?** (*перший, дванадцятий, тридцять п'ятий*).

72.1 Прочитайте вірш, дайте правильні відповіді на запитання. Чи можна останнє речення сприймати як похвалу?

Веселі математики

- Скільки буде два по два?
- Двадцять два.
- Скільки буде три по три?
- Тридцять три.
- Скільки буде три по п'ять?
- Тридцять п'ять.

Ох і добре ж ти навчився рахувати!

72.2 Числа-відповіді запишіть словами. Зверніть увагу на їх написання.

73.1 Прочитайте казку. Допоможіть героям твору порахувати хлопців. З'ясуйте мораль казки.

ДВАНАДЦЯТЬ МИКИТ

Якось пішли дванадцять Микит у ліс погуляти. А коли додому поверталися, надумали перевірити, чи всі живі.

Перший Микита рахував — тільки одинадцять Микит нарахував.

Другий Микита рахував — одинадцять Микит нарахував.

Рахували-рахували, усе одного Микити дорахуватися не могли.

Побачили вони незнайомця й звернулися з проханням:

— Порахуй нас, добрий чоловіче! Було нас дванадцять Микит, а зараз одного не вистачає. Напевно, його вовк з'їв.

Засміявся незнайомий і каже: «Ви так ніколи не дорахуетесь!»

— Але ж чому?

— Тому що кожен не рахує себе.

73.2 Випишіть числівники, поставте до них питання.

Числове значення, крім числівників, можуть мати й інші частини мови. Наприклад: іменники (*двійка, трійка, десяток*); дієслова (*потроїти, подвоїти*); прикметники (*дев'ятиповерховий*); прислівники (*надвоє, утрьох*). Ці частини мови записуються тільки словами, а числівники — словами й цифрами (*п'ять і 5; п'ятірка*).

74.1 Запишіть слова у дві колонки: у першу — числівники, у другу — інші частини мови. Поясніть свою думку.

Одноразовий, один, по-перше, перший, однозначний, однокласниця, двоє, подвоєння, одноголосно, два, потрійний, по-десяте, три, по-третє, десять, трьох.

75.1 Перекладіть українською й відгадайте загадку. Випишіть із тексту числівники.

Am pus una,
 Și-am găsit două,
 Am pus două
 Și-am găsit nouă,
 Am pus nouă,
 Și-am găsi nouăzeci și nouă,
 Am pus nouăzeci și nouă
 Și-am găsit mii de nouă.

76.1 З'єднайте частини прислів'їв і прочитайте.

Влітку один тиждень	і один за всіх.
Всі за одного	мало меду наносить.
За двома зайцями не гонись,	рік годує.
За одного вченого	а раз одріж.
Сім раз одмір,	дають десять невчених.
Одна бджола	бо й одного не піймаєш.

76.2 Запишіть утворені прислів'я, підкресліть числівники, поставте питання до них.

Хвилинка-веселинка

- Тату, щось наша вчителька плуває, — скаржитесь син батькові.
- Чому так думаєш?
- Учора казала, що два і два — чотири, а сьогодні, що три й один чотири.

77.1 Прочитайте прислів'я та приказки. З'ясуйте смисл кожного з них.

1. Говорить так, як 3 дні хліба не їв.
2. Працює до 7 поту.
3. Грати 1 скрипку.
4. 7 1 не чекають.
5. У 3 дуги зігнути.
6. Робить 5 через 10.
7. Знаю, як свої 5 пальців.
8. Наговорити 7 мішків гречаної вовни.
9. До 1 грому земля не розмерзається.
10. 1 рукою в долоні не заплещеш.
11. 7 п'ятниць на тиждень.

77.2 Спишіть, замініть числа відповідними числівниками.

КАЗКА ПРО ГНОМІВ, ЯКІ УТВОРЮВАЛИ ЧИСЛІВНИКИ

У маленькій казковій країні Пінеї жили маленькі Гноми. Ще їхні старенькі дідусі навчили їх лічити до дев'яти, розповідаючи цікаві історії утворення числівників від одного до дев'яти.

Один схожий на палицю, два — на лебедів, що плавають по озеру. Три складається із двох серпиків, якими Гноми жнуть шовкову траву. Чотири — це зламана гілочка із дуба, який восени дарує багато жолудів. П'ять побачили, коли серп тримав у руці дідусь Гном, упершись на нього. Шість — це клубочок із ниткою, із якого мама Гномів в'язала носочки своїм діткам. Сім «упіймали» Гноми, коли бабуся виймала духмяний хліб із печі. Вісім схожа на з'єднані два

бублики, ну а дев'ять — це ніби шістка — акробатка в цирку. Якщо вона стане з ніг на голову, то й стає дев'яткою.

Та тут озвався із глибини печери найменший Гном:

— Та цять! (Він погано вмів говорити й хотів сказати: «Та цяця».) Та Гноми подивились на іграшку й побачили новий числівник, який і назвали: дцять, що означало десять.

Весело жили Гноми, радісно працювали, грались на галявині, а ввечері сходились до своєї печери слухати казки бабусь.

Та ось одного разу вони, наслухавшись казок, вирішили самі побудувати палац, у якому б жила вся їхня родина Гномів. Дружно взялись до роботи. Цеглина за цеглиною лягала. Та ось вони вирішили порахувати, скільки ж цеглин вони вже поклали. Перша, друга, третя, четверта, п'ята, шоста, сьома, восьма, дев'ята, дцята (тобто десята). А що ж далі? Та от коли одну цеглину поклали у другий ряд на десять (тобто на дцять), то утворилось одинадцять, дві на дцять, дванадцять, три на дцять — тринадцять і далі аж до двох рядків по дцять. Так і стало двадцять, тридцять.

От так, поки дружно будували Гноми свій палац, утворили нові числівники, які й ми тепер знаємо. А збудувавши палац, щасливо жила в ньому вся родина працюючих Гномів.

1. ● Де жили маленькі Гноми?
 - Хто і як навчив їх лічити від одного до дев'яти?
 - Де Гноми побачили числівник десять?

- Як вони жили?
- Що вирішили побудувати герої казки?
- Як Гноми утворили нові числівники?

2. Які предмети нагадували Гномам цифри? Установіть відповідність.

Один	<i>зламана гілочка із дуба</i>
Два	<i>клубочок із ниткою</i>
Три	<i>схожа на з'єднані два бульби</i>
Чотири	<i>схожий на палицю</i>
П'ять	<i>ніби шістка — акробатка в цирку</i>
Шість	<i>«впіймали» Гноми, коли бабуся виймала духмяний хліб із печі</i>
Сім	<i>на лебедів, що плавають по озеру</i>
Вісім	<i>побачили, коли серп тримав у руці дідусь Гном</i>
Дев'ять	<i>іграшка</i>
Десять	<i>складається із двох серпиків</i>

3. Випишіть із п'ятого (передостаннього) абзаца числівники. Поставте до них питання.

4. Знайдіть у тексті форми слів іменників, запишіть їх і розберіть за будовою.

Вимова і правопис найуживаніших числівників, уживання їх у мовленні

78.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Сімсот соколят на одній подушці сплять.

78.2 Запишіть загадку, підкресліть числівники, поставте до них питання.

Числівники складаються з одного кореня: *три*, *десять*; із двох і більше коренів, що пишуться разом: *дванадцять*, *трьохсотий*, *п'ятдесятимільйонний*; із двох і більше слів, що пишуться окремо: *двадцять сім*, *триста сорок сім*.

79.1 Випишіть із кожного рядка зайве слово.

1. Три, п'ять, сім, дванадцять.
2. Один, шість, сім, вісім.
3. Одинадцять, *сімнадцять*, дев'ятсот, дев'ятнадцять.
4. *Шістсот*, тридцять, триста, п'ятсот, двісті.
5. Двадцять п'ять, *сімсот сорок вісім*, сімдесят, вісімдесят дев'ять.

79.2 Запишіть виділені слова. Поясніть їх правопис.

80.1 Перекладіть українською. Визначте, до якої частини мови належать виділені слова.

Maria a cules *noiă* mere.

Noiă ne place cîntecul.

Eu am îmbrăcat rochia cea *noiă*.

У числівниках *п'ять, шість, від дев'яти до двадцяти, тридцять* на кінці слова пишемо м'який знак: *десять, тринадцять, вісімнадцять, двадцять*.

У числівниках *п'ятнадцять, шістнадцять, дев'ятнадцять, п'ятдесят, шістдесят, п'ятсот, шістсот, дев'ятсот* після першої основи м'який знак не пишеться, хоч *п'ять, шість, дев'ять*.

81.1 Утворіть із поданих слів загадки й відгадайте їх, скористайтесь довідкою.

1. Чепуриться, бо, пані, стоїть, одягла, триста, сорочок.
2. Зв'язані, всі, один, брат, ряд, в, сто один, стоять.
3. Випускало, лебедів, два, соколи, триста шістдесят п'ять, виходило, п'ятдесят, дванадцять, молодців, та.

Довідка.

Капуста; паркан; місяці, тижні, дні року.

Хвилинка-веселинка

Вчили доню рахувать:

— Скільки буде п'ять і п'ять?

Посміхнулась хитро донька

І сказала:

— Дві долоньки.

81.2 Випишіть числівники, поясніть їх правопис.

Чепури́ться — se drége, se gătéște.
Парка́н — gard.

Правильно наголошуймо числівники!

*Одина́дцять, чотирна́дцять, чотири — четвер-
тий, шість — шостий, сім — семи — сьомий.*

**82.1 Прочитайте виразно вірш. Назвіть чис-
лівники й складіть із ними речення.**

ЧИСЛІВНИКИ ДРУГОГО ДЕСЯТКА

Назвемо числа по порядку,
Від одного аж до десятка.
Вперед й назад — усі відразу
І не збиваємось ні разу!
А з десяти до двадцяти
Як наголос поставиш ти?
Казати треба — одина́дцять!
Скажу так само — чотирна́дцять!
Вимова в числах цих одна —
Скрізь на́голос над складом на́!

Надія Красоткіна

83.1 Прочитайте текст. Що передає заголовок — тему чи основну думку?

СИМ ПОКОЛІНЬ

Колись в українців було правило знати свій рід до сьомого коліна. Перше коліно — я; друге — батько й мати; у третьому — два дідусі й дві бабусі; у четвертому — чотири прадіди й чотири прабабусі; у п'ятому — вісім прапрадідів і вісім прапрабабусь; у шостому — шістнадцять пращурів, шістнадцять пращурок; у сьомому коліні ми нараховуємо тридцять два прапращури й стільки ж прапращурок. Отже, на дереві твого роду тридцять дві гілки материнських і тридцять дві — батьківських. Разом — шістдесят чотири... (Із календаря)

83.2 Випишіть числівники в три колонки: у першу, що мають один корінь; у другу — два корені й пишуться разом; у третю, що складаються з двох слів і пишуться окремо. Поясніть їх написання.

Пращур (пращурка) — strǎbún (strǎbúnǎ).

Поділ числівників на кількісні й порядкові

84.1 Прочитайте загадки й відгадайте.

Шість ніг і два роги, в садок не пита дороги.
Один лле, другий п'є, третій росте.

84.2 Випишіть числівники й поставте до них питання. Поясніть, чим відрізняються числівники першої загадки від числівників другої.

Числівники поділяються на **кількісні** та **порядкові**. Кількісні називають **число** та **кількість предметів** і відповідають на питання *скільки?* Наприклад: *шість, дванадцять, сімсот, тридцять два.*

Порядкові числівники називають **порядок предметів при лічбі** й відповідають на питання *котрий?* Наприклад: *шостий, дванадцятий, семисотий, тридцять другий.*

85.1 Випишіть із прислів'їв та приказок числівники у дві колонки: у першу — відповідають на питання *скільки?*; у другу — відповідають на питання *котрий?* Поясніть свою думку.

1. От погода: один день блисне, а сім кисне. 2. Дощ у жнива, як п'яте колесо до воза. 3. П'ять днів нічого не робимо, а шостий відпочиваємо. 4. Сім п'ятниць на тиждень. 5. З одного поліна вогню не розложиш. 6. Як пече, то клади на друге плече. 7. Добре там діє, де два оре, а третій сіє. 8. Семеро одного не ждуть.

86.1 Прочитайте «Лічилку для пальчиків» Ігоря Січовика.

Перший пальчик рано встав,
у *дзвінок* закалатав.

Другий, як татусь учив, —
всіх в *кімнаті* полічив.

Третій *пальчик* для початку
у дворі провів зарядку.

А четвертий без нагадок
у *братів* навів порядок.

П'ятий — пальчикам на
ранок

влаштував смачний сніданок.

Шостий часу не втрачав:
в школі пальчиків навчав.

Сьомий пальчик після школи
прилучав до волейболу.

Восьмий пальчик без розмов
нарубував на зиму дров.

А дев'ятий жито жав,
всіх *піснями* розважав.

Як стемніло, то десятий
всіх братів покликав спати.

86.2 Випишіть порядкові числівники, утворіть від них кількісні. Випишіть виділені іменники, визначте рід, число і відмінок.

87.1 Випишіть слова в три колонки: у першу — кількісні числівники; у другу — порядкові; у третю — іменники, утворені від числівників.

Два, другий, двійня, три, третій, трійця, чотири, четвертий, чверть, п'ять, п'ятий, п'ятірка, десять, десятий, десяток, двадцять, двадцятий, двадцятка, шістдесят, шістдесятий, сто, сотий, сотня, сотник.

88.1 Усно перекладіть українською. Підкресліть числівники, визначте розряд за значенням.

Cinci copii se opriră.
La patru le-am arătat drumul.
Numai unul s-a suit în copac.
El e al treilea în rînd.
Printre prietenele tale este una
foarte harnică.
În clasa a patra am mulți prieteni
devotați.

Хвилинка-веселинка
Назвіть десять птахів:
— П'ять горобців
і п'ять синиць.

**89.1. Прочитайте текст, доберіть заголовок.
Випишіть числівники, поставте питання.
Укажіть, які це числівники: кількісні чи порядкові.**

У давні часи не існувало єдиної системи рахування. У деяких країнах за основу брали число два, в інших — п'ять, ще в якихось — вісім, дванадцять, двадцять, шістдесят. Сучасна система чисел винайдена в Індії понад тисячу років тому. Вона побудована на основі *десятків*.

Аж до шістнадцятого століття в Європі для запису чисел були поширені римські цифри. Сьогодні вони використовуються здебільшого для позначення порядкових чисел, особливо для позначення *століть*, *тисячоліть*, нумерації розділів у книгах (Із журналу).

89.2 Зверніть увагу на виділені слова, доведіть, що це не числівники.

СІМ ЛОЗИН
(УКРАЇНСЬКА НАРОДНА КАЗКА)

Було це чи не було, жив колись один чоловік, і мав він семеро синів. Брати були нерозлийвода: разом їли-пили, разом сумували й раділи, разом на полю-

вання ходили. Не те що серед людей, а навіть серед звірів не було сили, здатної подолати їх.

Спливали місяці, роки, усі брати поженились, у них народилися діти. Кожен звив своє гніздо, і не зоглянулися вони, як відцуралися *один* від одного.

Батько постарів і жив сам. Часом діти приходили до батька, та вже не було між ними ні колишньої злагоди, ні дружби. Бачить батько, що коли й далі так буде, стануть вони зовсім чужими між собою.

Покликав він якось усіх синів до себе та й каже:

— Сини мої, завтра кожен принесіть мені по гранатовій лозині товщиною з палець.

— Гаразд, тату, — відповіли сини та й пішли.

Уранці кожен із них приніс по лозині. Батько взяв ті лозини докупи й посередині міцно зв'язав мотузом.

— А тепер, сини мої, — звелів батько, — я хочу побачити, чи подужає хто з вас переламати цей пучок лози.

Кожен син брав той пучок і, хоч як старався, не міг виконати батькового побажання. Тоді батько розв'язав пучок і роздав кожному сину по лозині.

— Ану побачу, чи хоч одну лозину ви подужаєте переламати? Сини виконали батьків наказ та й питають:

— То й що з того, що ми переламали ці лозини?

— Ці сім лозин, — відповів батько, — це ви — сім братів. Якщо ви триматиметесь купи, ніхто вас зламати не зможе, як і оці сім лозин. А ви роз'єдналися, кожен себе глядить, через те у вас нема того ладу, що був раніше.

Послухали сини батькової поради й з того дня почали знову жити в мирі й злагоді.

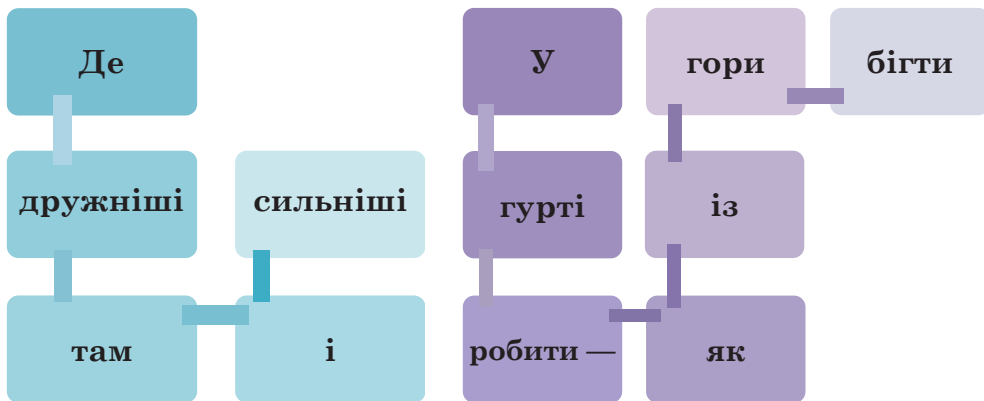

Нерозліївода — fig.unîți, de nedespărțit.
Відцурáлися — s-au îndeapărtát, s-au dezís.

1. ● Скільки в чоловіка було синів?
● Якими були брати?
● Чому брати відцуралися один від одного?
● Навіщо батько покликав синів?
● Що звелів батько зробити синам?
● Що запитали сини, коли виконали батьків наказ?
● Прочитайте батькову відповідь. Чи можна ці рядки вважати головною думкою казки?

2. Прочитайте прислів'я. Як ви їх розумієте?

3. Випишіть із тексту числівники, визначте їх відмінок. Виділений числівник провідмініайте.

4. Знайдіть і запишіть синоніми й антоніми.

Практичне засвоєння відмінкових форм окремих числівників

90.1 Прочитайте віршик і скажіть, скільки всіх дерев. Запишіть числівники й поставте до них питання.

П'ять вербичок, дві смерічки
зеленіють над потічком.
Біля них — одна ожина.
Скільки всіх дерев, скажи-но.

90.2 Знайдіть слова з ненаголошеними *е, и*, доберіть перевірні слова.

Кількісні числівники змінюються за відмінками. Числівники своїм значенням виражають поняття числа, отже, вони не мають форми однини й множини, а також не мають роду. Виняток становлять числівники *один* і *два*.

Відмінюймо кількісний числівник			
Відмінки	Числівники		
Н. в. (скільки?)	<i>шість</i>	<i>одинадцять</i>	<i>вісімдесят</i>
Р. в. (скільких?)	<i>шести</i> (<i>шістьох</i>)	<i>одинадцяти</i> (<i>одинадцятьох</i>)	<i>вісімдесяти</i> (<i>вісімдесятьох</i>)

Відмінюймо кількісний числівник

Відмінки	Числівники		
Д. в. (скільки?)	<i>шести</i> (шістьом)	<i>одинадцяти</i> (одинадцятьом)	<i>вісімдесяти</i> (вісімдесятьом)
Зн. в. (скільки?)	<i>шість</i>	<i>одинадцять</i>	<i>вісімдесят</i>
Ор. в. (скількима?)	<i>шістьма</i> (шістьо- ма)	<i>одинадцятьма</i> (одинадцятьома)	<i>вісімдесятьма</i> (вісімдесятьома)
М. в. (на скількох?)	<i>на шести</i> (шістьох)	<i>на одинадцяти</i> (одинадцятьох)	<i>на вісімдесяти</i> (вісімдесятьох)

У числівниках на *-десят* відмінюється **тільки друга частина: сімдесят, сімдесяти, сімдесятьох, сімдесятьом, сімдесятьма, на сімдесятьох.**

Отже, перша частина залишається незмінною.

91.1 Розгляньте картинки. Порахуйте персонажів. З яких казок чи мультфільмів ці герої?

91.2 Провідмініайте числівники *сім, сімдесят*.

92.1 Прочитайте речення й запишіть їх. Розкрийте дужки, визначте відмінок числівників.

1. На (один) коні далеко не заїдеш і багато ваги не завезеш (І. Нечуй-Левицький). 2. Думка була, що з (п'ять) душ їх товариство скоро виросте до (десять), до (двадцять) і все ростиме, ростиме (Б. Грінченко). 3. На роздоріжжі, під (сім) вітрами стояло місто (Із журналу).

93.1 Перекладіть українською. Доповніть речення необхідними числівниками. Визначте їх відмінок.

M-am născut pe data de ...

Acum am ... ani, ... luni și ... zile.

Мама mea are ... ani.

Tata are ... ani.

До якої самостійної частини мови найбільше подібні порядкові числівники? Доведіть.

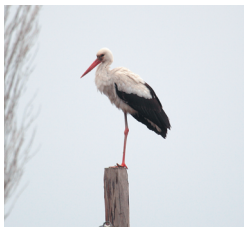
Порядкові числівники змінюються за родами, числами й відмінками. Вони відмінюються як прикметники.

Відмінкові закінчення порядкових числівників чоловічого й середнього роду збігаються, за винятком форм називного й знахідного відмінків.

Відмінюймо кількісний числівник			
відмінки	числівники		
Н. в. (котрий?)	<i>шостий</i>	<i>одинадцятий</i>	<i>вісімдесятий</i>
Р. в. (котрого?)	<i>шостого</i>	<i>одинадцятото</i>	<i>вісімдесятого</i>
Д. в. (котрому?)	<i>шостому</i>	<i>одинадцятото</i>	<i>вісімдесятому</i>
Зн. в. (котрого?)	<i>шостого</i>	<i>одинадцятото</i>	<i>вісімдесятого</i>
Ор. в. (котрим?)	<i>шостим</i>	<i>одинадцятим</i>	<i>вісімдесятим</i>
М. в. (на котрому?)	<i>на шостому</i>	<i>на одинадцятотому</i>	<i>на вісімдесятому</i>

94.1 Провідмініайте порядкові числівники, скористайтеся таблицею.

Чотирнадцятий, шістнадцятий, п'ятдесятий.

Хвилинка-веселинка

Син побачив на хаті лелеку й питає:

— Тату, а чому лелека на одній нозі стоїть?

— Гм, бачиш, якби й другу підняв, то впав би...

95.1 Прочитайте й спишіть речення. Визначте рід, число й відмінок порядкових числівників.

1. Минає рік, і другий минає, і четвертий, і десятий (Т. Шевченко). 2. Третій рік він сидить вже у другому класі, до книжки, до уроків не приженеш (Панас Мирний). 3. Біля одного весла стояли двоє хлопців, а другим вправлявся сам дідусь (Ю. Смолич).

96.1 Складіть невелику розповідь «Мої однокласники й однокласниці», уживайте числівники.

97.1 Спишіть прислів'я та приказки, запишіть числівники словами. Визначте відмінки числівників.

1. Виїхав на 3 колесах. 2. У 15 чабанів отара — прима-ра. 3. Краще 1 ремесло вміти, ніж над 12 потіти. 4. Роботи до 7 суботи. 5. Сидіти в 4 стінах. 6. У 7 господинь хата не метена. 7. За 2 зайцями поженешся — жодного не спіймаєш.

97.2 Розберіть за будовою числівники другого й четвертого речень.

Ремесло — meseríe.

Метений (метена) — măturát (măturátă).

Уживання і правильне узгодження з іменниками кількісних і порядкових числівників

98.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

У 2 матерів по 5 синів, 1 усім ім'я.

98.2 Спишіть загадку, запишіть цифри словами. Визначте відмінок числівників.

99.1 Прочитайте прислів'я й поміркуйте, якою частиною мови є виділене слово. Доведіть свою думку.

Одна ріка — просто вода, а *багато* рік — море.

Після числівника *один* іменник стоїть в однині: *31 день, 71 кілограм.*

Після числівників *два* та більше іменник стоїть у множині: *два дні, три тижні, чотири місяці, п'ять років, десять століть.*

При числівниках *два, три, чотири* іменник має форму називного відмінка множини, а при числівниках *п'ять* та більше — родового: *три брати, чотири будинки, дев'яносто чотири проценти; п'ять братів, шістдесят будинків, дев'яносто дев'ять відсотків.*

100.1 Утворіть словосполучення: поєднайте числівник з іменником.

Два (мультфільм); три (книжка); шість (казка); десять (учень); одинадцять (бджілка); шістнадцять (дерево); двадцять (квітка).

100.2 Запишіть утворені словосполучення, визначте відмінок числівників.

101.1 Перекладіть українською. Підкресліть числівники. Визначте число, рід, відмінок.

LA ODIHNĂ

În tabără la munte au fost douăzeci de elevi de la școala noastră. Eu am fost înscris al doisprezecelea pe listă. Masa de prînz o serveam la ora treisprezece. După masă dormeam două ore.

102.1 Прочитайте казку, визначте головну думку.

ШІСТЬ ЯЛИНОК

В одному чудовому лісі росло шість зелених ялинок. Кожна вважала себе найкращою. Біля них ріс один кущ калини. Одного разу ялинки почали сперечатися, яка з них найкраща. Одна говорила, що вона найпишніша; друга говорила, що вона найстрункіша й тому найкраща; третя говорила, що вона найзеленіша й тому найкраща. І так усі вони вихваляли себе. Здійняли такий галас, що калина не витримала і втрутилась у їхню розмову. Ялинки, недовго думаючи, попросили калину, щоб та розсудила їх і сказала, яка з них найкраща. Калина, поміркувавши, відповіла, що вони всі однаково гарні. Ялинки обурились і продовжували суперечки, та недовго. Поміркувавши, вони згодилися із думкою калини й більше не сварилися між собою (Із журналу).

102.2 Випишіть числівники. Утворіть від кількісних числівників порядкові, від порядкових — кількісні. Поставте питання до них, визначте відмінки.

Сперечáтися — a se certá.

Втрúтилася (втрúтився) — s-a amestecát.

Здúйняли — au ridicát, au pornít.

103.1 Складіть казку за малюнком, використайте в тексті кількісні й порядкові числівники.

Хвилинка-веселинка

Один у квадраті

— У вас є фото ваших близнят?

— Звичайно. Он висить над тахтою.

— Але ж тут тільки один.

— Другий такий самий. Майже однаковий.

104.1 Поедняйте числівники з іменниками й запишіть утворені словосполучення в місцевому відмінку. Поясніть правопис.

П'ять, книга; двадцять три, поверх; чотири, сторінка; шість, стіл; дванадцять, учень; дев'ять, зошит; сім, пензлик.

104.2 Складіть речення із двома утвореними словосполученнями.

ЧИСЛІВНИК

Гнучка, багата, пречудова
Кохана мова золота.
Вивчати нам частини мови
Хай віршик цей допомага.
Число і кількість означає,
А ще — порядок при лічбі.
Усе на світі дозволяє
Порахувати він тобі.
Розкаже точно: котрий? скільки?
Бо шанувати факти звик.
Усім відомо: це числівник —
Наш хитромудрий рахівник.
Числівник знає цифри, дати,
Рахує вічність день за днем...
Століття вміє визначати:
Ми в *двадцять першому* живем.
Але у нашій мові
Злічить не зможе всі слова.
Та кожен має пам'ятати —
Ця думка зовсім не нова —
Одне життя, одна лиш мати
І Батьківщина теж одна.

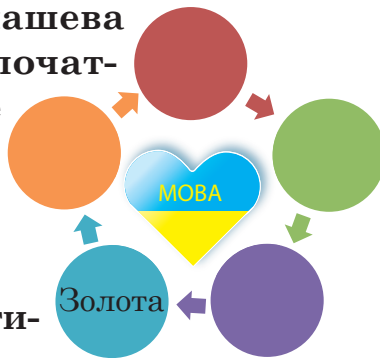
За Світлюю (Імашевою Світланою)

1. ● Що означає числівник?
● На які питання відповідає числівник?

- Як ви розумієте слова «Бо шанувати факти звик»?
- Чому не можна злічити всі слова в рідній мові?
- Як ви вважаєте, які слова є головною думкою вірша?

2. Які прикметники дібрала Імашева Світлана до слова «мова» на початку вірша? Порахуйте їх. Дайте характеристику відповіді-числівнику. Які ознаки до слова «мова» можна додати?

3. Вивчіть напам'ять останні чотири рядки вірша.

4. Випишіть із тексту виділений числівник. Змініть його за відмінками. Утворіть від нього кількісний числівник.

ПЕРЕВІРМО СВОЇ ЗНАННЯ

Числівник

- 1. Числівник подано в рядку**
 - А трикутник
 - Б сонце
 - В п'ятий
- 2. Порядкові числівники записано в рядку**
 - А шістсот, один
 - Б двадцять чотири, дев'ять
 - В сто перший, сьомий
- 3. Визначте, яке слово в реченні є числівником.**
З гнізда соробки вилетіла соробка, а за нею ще сорок соробк.
 - А соробки
 - Б сорок
 - В соробк
- 4. Правильно записано форму числівника в рядку**
 - А Від шістнадцять відняти п'ять.
 - Б Шістнадцять відняти п'ять.
 - В Від шістнадцяти відняти п'ять.
- 5. В орудному відмінку вживається числівник у реченні**
 - А Для здійснення мрії одного дня замало.
 - Б Таємниця та за сімома замками захована.
 - В Із першого разу не завжди добре виходить.
- 6. Утворіть і запишіть словосполучення словами.**
2 (слово), 99 (аркуш), 545 (гривня).

Дієслово. Загальне поняття

105.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Як приходимо ми в клас,
Там завжди чекає нас.
Вчить писати і читати,
Ще й невтомно працювати.

105.2 Поясніть, за допомогою яких слів удалося з'ясувати, про кого йдеться в загадці. Поставте до цих слів питання. Хто є виконавцем (виконавцями) дій, названих у загадці?

Дієслово — це частина мови, яка називає дію предмета.

Дієслова відповідають на питання

- *що робити? (усміхатися),*
- *що зробити? (усміхнутися),*
- *що зробив? (усміхнувся),*
- *що буде робити? (буде усміхатися),*
- *що робитиме? (усміхатиметься).*

106.1 Прочитайте вірш Лариси Лужецької.

Дієслово — слово діє:
ходить, робить, носить, сіє,
слово плаче і радіє,
усміхається і мріє.

Дієслово — слово діє:
вірить, любить і жаліє,
не злословить, не лукавить,
серце ближнього не раниць.
Дієслово — слово діє:
народилось і зоріє,
розвивається і квітне
слово любе, слово рідне.

106.2 Випишіть дієслова, ужиті у вірші.

Довідкове бюро

Дієслово може означати

- ✓ процес мислення (*читати, замислитися*);
- ✓ процес мовлення (*розповідати, співати*);
- ✓ конкретну фізичну дію (*малювати, готувати*);
- ✓ переміщення в просторі (*бігти, їхати*);
- ✓ сприйняття органами чуття (*торкатися, чути*);
- ✓ бажання (*мріяти, хотіти*);
- ✓ ставлення особи до когось або чогось (*любити, поважати*);
- ✓ зміни (*розквітати, старіти*).

Доберіть власні приклади до правила.

Хвилинка-цікавинка

За частотою вживання дієслово посідає друге місце після іменника й має вдвічі менше, ніж іменник, слів.

107.1 Доповніть прислів'я дієсловами з довідки й запишіть. Поясніть зміст висловів.

1. Професія вчителя доти ..., доки ... люди. 2. Усі професії ... від учителя. 3. Учитель, як батько й мати, ... честь 4. Праця вчителя ніколи ..., бо в справах учнів

Довідка. Починаються, не вмирає, вчить, буде, шанувати, палає, живуть.

107.2 Утворіть від слова учитель назву професії жіночого роду.

108.1 Прочитайте жартівливий вірш Галини Малик. Що незвичайного ви помітили у вірші?

Геть усе на світі переплутав хлопчик Вітя.

Каже: «Діти вчаться в полі,

А комбайн працює в школі.

Всіх людей стрижуть в лікарні,

А лікують в перукарні.

Ми книжки берем в аптеці,

Ліки — у бібліотеці».

108.2 Випишіть із тексту словосполучення дієслово + іменник, усуньте недоліки. Поставте питання від дієслова до залежного іменника за зразком.

Зразок. Учаться (де?) в школі.

109.1 Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок.

У бібліотеці працюють бібліотекарі. Це справжні чарівники, вони знають і вміють дуже багато. Вони зустрічають відвідувачів, радять, що взяти для читання, повідомляють про те, які нові книжки, журнали надійшли до бібліотеки. Бібліотекарі проводять літературні ранки, заняття з юними читачами, організують зустрічі з письменниками, художниками.

Щоб стати бібліотекарем, треба старанно вчитися, багато читати, любити книгу (За Оленою Чапенко).

109.2 Випишіть дієслова, використані в тексті. Визначте, зі словами яких частин мови дієслова пов'язані в реченнях. Утворіть від виділених іменників дієслова.

У реченні **дієслово** пов'язане з різними частинами мови, але найчастіше — з **іменником** та **займенником**.

110.1 Прочитайте слова — назви професій. Поміркуйте над тим, який предмет виготовляють люди, професії яких названо.

Друкарка, палітурник, художниця, лісоруб, продавчиня, водій.

110.2 Доберіть слова, що називають дії, які виконують люди цих професій. З двома словами (на вибір) складіть речення.

111.1 Складіть три речення про те, чим ви любите займатися найбільше. Підкресліть дієслова.

112.1 Запишіть речення. Підкресліть дієслова, у дужках запишіть питання, на які вони відповідають.

1. Люби справу — майстром будеш. 2. Праця майстра величає. 3. Скоро казка мовиться, та не скоро діло робиться. 4. Хто що знає, тим і хліб видобуває. 5. Очам страшно, а руки роблять (Народна творчість).

Упорядкування деформованого тексту

113.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Він помилки усуває,
Зміст розумно виправляє,
Тексту справжній прокуратор...
Хто це, друзі? Це...

113.2 Знайдіть дієслова. Складіть із ними речення.

114.1 Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок.

З того часу, відколи свій розвиток отримали засоби масової інформації, виникла необхідність у фахівцях, які будуть відстежувати процес створення інформаційного продукту. Так з'явилася посада редактора.

Редактор виправляє, доповнює або скорочує редактований матеріал. У разі необхідності вносить зміни в роботу технічного редактора, коректора або складача. Ознайомлюється з ілюстративними матеріалами, погоджує їх публікацію з художнім редактором (Із журналу).

114.2 Що нового ви дізналися з тексту?

115.1 Спробуйте себе в ролі редактора чи редакторки. Відновіть деформовані речення.

Була, актуальна, професія перукаря / перукарки, е, завжди, буде. Перукарі / перукарки, свято та яскраві

емоції, у наше, привносять, життя. Вишукану зачіску, людині, перукарі / перукарки, кожній, можуть створити.

115.2 Прочитайте відредаговані речення. Чому професія перукаря / перукарки є завжди актуальною?

116.1 Прочитайте речення. Висловте думку, чи можна їх назвати текстом.

Зупинився біля її будинку, допоміг вийти з автобуса й дійти до під'їзду. Далі він поцікавився про зупинку, яка бабусі необхідна. Вийшов з автобуса, допоміг бабусі сісти в автобус, після чого продовжив рух.

Водій 127 одеського маршрутного таксі побачив літню бабусю, яка не могла пересуватися без сторонньої допомоги.

Шляхетний учинок водія зібрав багато позитивних коментарів користувачів соцмереж.

116.2 Упорядкуйте текст за послідовністю подій. Доберіть до нього заголовок.

117.1 Складіть текст із деформованих речень. Запишіть його.

Мрію стати юристом. Кожна професія дуже важлива. Сподіваюсь, що буду найкращим юристом. Таке бажання в мене з'явилося ще в п'ять років. У майбутньому буду захищати права людей.

117.2. Підкресліть дієслова.

У ВИДАВНИЦТВІ

Казку придумували всі разом. Автори прагнули, щоб вона вийшла й цікавою, і пізнавальною. Набрали текст на комп'ютері.

— Казка цікава, але чогось бракує, — зітхнув Джмелик, перечитуючи твір.

— А я знаю, у чому річ! — вигукнув Пензлик. — Потрібні ілюстрації!

Художник одразу взявся до справи й невдовзі представив друзям чудові малюнки.

— Тепер, мабуть, час завітати до видавництва, — запропонував Джмелик.

У видавництві друзів привітно зустрів головний редактор. Саме він вирішує, які твори друкувати, і керує всією справою. Він уважно прочитав казку, трохи скоротив її, дещо розтлумачив і схвалив до друку. Попереду було ще чимало роботи.

Редактори допомогли точніше висловити думки й виправили деякі помилки, яких припустилися юні автори.

Дизайнер створив обкладинку, удосконалив малюнки Пензлика.

У видавництві також зробили макет книжки — вдало розташували текст і малюнки на сторінках, обрали гарні шрифти, виділили заголовки. Крім того, вирішили, яким буде формат (тобто розмір) книжки, визначили наклад (кількість примірників), яким буде видано книжку.

Тепер усе готове до друку.

Із журналу «Джміль»

Прагнули — tindeáu.

Бракýє — lipsése.

Розтлумáчив (розтлумáчила) — a tǎlmăcít, a lămurít.

1. ● До чого прагнули автори казки? Чому вони мали таке бажання?

● Чого бракувало надрукованому тексту? Чи важливо, на вашу думку, ілюструвати твір?

● Із ким Джмелик і Пензлик зустрілися у видавництві?

● Як створюють макет книжки?

● Яке значення має книжка в житті кожної людини?

● Розкажіть про свою улюблену книжку.

2. Уявіть себе людиною однієї з професій, про яку сказано в тексті. Розкажіть від 1-ої особи про те, який ваш внесок у друкування книг.

3. Випишіть за зразком із тексту дієслова, що означають дії людей різних професій.

Зразок. Головний редактор: вирішує, керує...

4. Запишіть в абетковій послідовності слова, що називають професії людей, які працюють у видавництві.

5. Поясніть, чому слова Джміль і Пензлик написано з великої букви. Складіть із цими словами речення, у яких би вони писалися з малої букви.

Дієслова-синоніми, дієслова-антоніми

118.1 Розташуйте цеглинки в такій послідовності, щоб утворилося слово — назва професії.

2

4

1

3

119.1 Прочитайте. Зверніть увагу на виділені слова. Пригадайте, як вони називаються.

Будівельник новий дім

Збудував на радість всім.

119.2 Чи доречно, на вашу думку, в одному реченні вживати спільнокореневі слова? Доберіть до виділеного дієслова синоніми.

Слова, що мають близьке або однакове значення, але різне звучання, називають *синонімами*.

120.1 Прочитайте текст, вибираючи за змістом дієслова із дужок. Доберіть заголовок до тексту.

Професія будівельника (*з'явилася, виникла*) дуже давно. Люди завжди (*підкувалися, турбувалися*) про своє житло. Навіть первісна людина шукала печеру, де можна було б сховатися від негоди.

Поступово знання людини (*доповнювалися, розширювалися*), удосконалювалися її вміння. З'явилися спеціа-

лісти, які (*вміли, могли*) краще за інших визначати, де, із яких матеріалів і як будувати. (*Дбали, турбувалися*), щоб будівлі (*були, існували*) довговічні й красиві. Із часом люди навчилися (*робити, створювати*) матеріал для будівництва.

Одним із найдавніших матеріалів є цегла. Вона не боїться вогню, вологи, вітру. Робота муляра на перший погляд здається нескладною, але він творить справжні дива: з окремих цеглин (*зводить, споруджує*) красиві міцні споруди (Із книги «У світі професій»).

120.2 Розкажіть про те, яке значення мають дієслова-синоніми.

Первісна людина — *om primitiv.*
Удосконалювати — *a perfectiona.*

121.1 Прочитайте вірш. Знайдіть синоніми, запишіть їх.

Муляр плечима торкнувся хмаринки!
Дім нам буде — *не згає* й хвилинки.
Рівно виводить він стіни в будові.
У нього підручний напоготові
Кран величезний! Сьогодні ще зрання
Цеглу *доставив* на риштування.
Кран беручкий, *працювать* не ліниться.
В муляра швидко робота *скінчиться*:
Ось домуреє останню цеглинку
І заховається геть за хмаринку!

Марія Познанська

121.2 Доберіть до виділених слів синоніми й запишіть.

Хвилинка-цікавинка

У Давньому Єгипті будівельник повинен був здобути обов'язкову загальну освіту в «школі писарів», а майстерності він учився в сім'ї: уміння передавалися з покоління в покоління.

Пари слів, що мають протилежні значення, називають **антонімами**. Антонімами можуть бути слова тільки однієї частини мови.

122.1 Поєднайте сполучення слів в антонімічні пари й запишіть.

Втратити терпець
Набратися сил
Піднятися духом
Справляти лежню
Натирати мозолі
Бути на чолі
Дотримати слова

вибитися з сил
грітися на печі
порушити слово
набратися терпіння
впасти у відчай
пасти задніх
сім потів зійшло

122.2 Складіть два речення з утвореними парами (на вибір).

123.1 Прочитайте притчу мовчки, потім — уголос за особами. Визначте основну думку.

У середні віки у французькому місті Шарті *будували* собор. Якось трьох чоловіків, які перевозили камінь, запитали:

— Слухайте, друзі, що ви робите?

Перший робітник похмуро *глянув* і роздратовано відповів: «Хіба не бачиш? Камінь тягаю на майданчик».

Другий спокійно *сказав*: «Що я роблю? Заробляю на кусень хліба для своєї родини».

А третій розігнувся, вітер спітніле чоло, помовчав, але згодом усміхнувся й з гордістю *сказав*: «Я буду Шартський собор!»

123.2 Знайдіть у тексті дієслова-антоніми й запишіть їх парами. Доберіть до виділених дієслів синоніми й запишіть.

124.1 Напевно, ви маєте домашнього улюбленця. Імовірно, майстрували для нього житло. Складіть 4–5 речень про те, як ви це робили. Використайте дієслова-синоніми й дієслова-антоніми.

125.1 Спишіть речення, доповніть їх дієсловами з довідки.

Штукатур ... розчин із сухих готових матеріалів і сумішей. Потім ... розчин на поверхню, ... її. Ще він ... форму колонам, балкам, фасадам.

Плиточник ... мозаїчні, плиткові або облицьовані мармуром підлоги, стіни, деталі споруд (Із книги «У світі професій»).

Довідка. Надає, накидає, *виготовляє*, створює, вирівнює.

125.2 Доберіть синоніми до виділеного слова.

Уживання дієслів у переносному значенні

126.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Треба знати, що без плану
Не збудуєте майдану.
Точно вирахує вектор
Геніальний

126.2 Випишіть із першого речення загадки дієслово з іменником, який від нього залежить. Порівняйте значення дієслова у виписаному словосполученні й поданому нижче.

Збудувати життя.

127.1 Перекладіть. Підкресліть дієслова. У якому значенні вони вживаються?

1. O ploiță prin cîmpii a trecut voios.
2. În căsuța noastră,
Pe-o măsuță mică,
Telefonul toarce
Lin ca o pisică.

Пряме значення слова — це значення, яке позбавлене образності під час уживання:
усміхається дитина, летить пташка.

Переносне значення слова — вияв значення через подібність названого цим словом предмета, явища, дії: *усміхається сонце, летить думка.*

128.1 Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок.

Архітектор / архітекторка проектує будинки й цілі міста. У його / її проєктах живе політ фантазії.

Архітектор / архітекторка розробляє документацію. Він / вона визначає територію, розміщує будівництво об'єктів, зони відпочинку та оздоровлення населення. У плодах його / її роботи сплітаються сила каменю й неповторна краса природи.

Крім цього, перед архітектором / архітекторкою стоїть завдання зберегти пам'ятки архітектури й історії.

За матеріалами інтернету

128.2 Розкажіть, що нового ви дізналися про професію архітектора / архітекторки. Випишіть із тексту речення, у яких є дієслова в переносному значенні й підкресліть їх. Підкресліть дієслова.

Хвилинка-цікавинка

У німецькому містечку Брауншвейг є незвичайний будинок, у якому, кажуть, із задоволенням оселився б Спанч Боб. Цю споруду назвали Щасливий дім Ріцці. Це результат роботи художника, архітектора та команди будівельників.

129.1 Прочитайте вірш. Кого у вірші названо майстром?

З-під пензлика майстра злітають Жар-птиці,
Всміхаються зорі, світять зірниці.

І майстер-володар всіх фарб веселкових
Про світ цей чарівний *розкаже* без слова.
В палітру додасть він мрії, любові,
А ще розфарбує всі сни в кольорові.
Іде він вперед, у безсмертя, навічно,
Засвітиться зірка нова блискавично.

Юрій Шостак

129.2 Назвіть дієслова в переносному значенні та слова, із якими вони сполучаються. Складіть речення з виділеним дієсловом, щоб воно вживалося в переносному значенні.

130.1 Прочитайте текст. Поясніть, як ви розумієте заголовок.

ЖИВОПИС ТВОРИТЬ ЧУДЕСА!

Картина «Берегиня» українського художника Олега Шупляка ожила на стіні! Група митців перетворила її на мурал. Він прикрасив фасад будинку в місті Южноукраїнськ, що на Миколаївщині. Подивився на нього — і серце завмирає, душа співає. Тут зашифровано українські коди — символи.

«Берегиня» оберігатиме мешканців міста.

Олег Сагаль

130.2 Спишіть текст. Підкресліть дієслова в переносному значенні та слова, з якими вони сполучаються.

Хвилинка-цікавинка

До речі, сучасний український художник Олег Шупляк за фахом — архітектор.

131.1 Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовок.

Музикант — професія творча.

Музиканти не тільки складають і виконують музичні твори. Вони за допомогою музики висловлюють думки. А ще передають настрої, викликають емоції.

Творчість музикантів впливає на прагнення людей.

Українське прислів'я говорить, що музика без'язика, а людей еднає. Вона дарує незабутні враження.

Кажуть, що музиканти лікують душі (З учнівського твору).

131.2 Випишіть із тексту сполучення з дієсловами, ужитими в переносному значенні.

Хвилинка-веселинка

ТАЛАНТ

— Син приходить часом сонний, в'ялий він доволі, — каже
якось батьку вчитель у музичній школі.

Тато радий:

— То є добре! Сумніву немає!

Це в нього, щоб ви знали, мій талант дрімає.

Віктор Насипаний

132.1 Поясніть, як ви розумієте вислів «талант дримає». У якому значенні вжито дієслово? Доберіть до нього антонім.

132.2 Людиною якої професії може стати герой жарту, якщо його талант «прокинеться»?

133.1 Напишіть розповідь із п'яти речень «Будинок моєї мрії». Використайте дієслова в переносному значенні.

134.1 Прочитайте фрагмент спогадів вуличного музиканта з Києва Едгара Вінницького.

Я заплющив очі... Увімкнув посмішку й почав співати. Коли розплющив очі, побачив чоловіка. Він ішов і посміхався. А моя мелодія піднялася над землею. Вона полетіла аж до хмар.

Музика стала моєю мовою спілкування.

134.2 Випишіть речення, у яких є дієслова в переносному значенні.

ЯКИЙ СЛІД ПОВИННА ЗАЛИШАТИ ЛЮДИНА НА ЗЕМЛІ?

Старий Майстер звів кам'яний будинок. Став осторонь і милується. «Завтра в ньому оселяться люди», — думає з гордістю. А в цей час біля будинку грався Хлопчик. Він стрибнув на сходинку й залишив слід своєї маленької ніжки на цементі, який ще не затвердів.

— Для чого ти псуєш мою роботу? — сказав із докором Майстер.

Хлопчик подивився на відбиток ноги, засміявся й побіг собі.

Минуло багато років, Хлопчик став дорослим Чоловіком. Життя його склалось так, що він часто переїздив із міста до міста, ніде довго не затримувався, ні до чого не прихилився — ні руками, ні душею.

Прийшла старість. Згадав старий Чоловік своє рідне село на березі Дніпра. Захотілось йому побувати там. Приїхав на батьківщину, зустрічається з людьми, називає своє прізвище, але всі здвигують плечима — ніхто не пам'ятає такого Чоловіка.

— Що ж ти залишив після себе? — питає у старого Чоловіка один дід. — Є в тебе син чи дочка?

— Немає в мене ні сина, ні дочки.

— Може, ти дуба посадив?

— Ні, не посадив я дуба...

— Може, ти поле випестував?

— Ні, не випестував я поля...

— Так, мабуть, ти пісню склав?

— Ні, і пісні я не склав.

— Так хто ж ти такий? Що ж ти робив усе своє життя? — здивувався дід.

Нічого не міг відповісти старий Чоловік. Згадалась йому та мить, коли він залишив слід на сходинці. Пішов до будинку. Стоїть той наче вчора збудований, а на найнижчій сходинці — закам'янілий відбиток Хлопчикової ніжки.

«Ось і все, що залишилось після мене на землі, — з бо-
лем подумав старий Чоловік. — Але цього ж мало, дуже
мало... Не так треба було жити...»

Василь Сухомлинський

Óсторонь — în lăaturi, deopărte.

Псува́ти — a strică.

Відбіток — imprimáre.

Віпестував (віпестувала) — a îngrijít.

Закам'янілий (закам'яніла) — împietrít (împietrítă).

1. ● Про кого розповідається в оповіданні?
 - Що зробив Майстер? Що він відчував, коли дивився на результат своєї роботи?
 - Чому змінився настрій Майстра?
 - Як склалася доля хлопчика?
 - Як ви розумієте вислів «... ні до чого не прихилився ні руками, ні душею»?
 - Куди на старість він вирішив поїхати? Чому?
 - Чи впізнав хтось цього чоловіка?
 - Прочитайте в особах діалог між Чоловіком і дідусем. Зверніть увагу на відповіді Чоловіка й зробіть висновок.
 - Чому Чоловік не зміг відповісти на запитання дідуса?
 - Що він згадав?
 - Які почуття охопили вас після прочитання твору?
 - Яка головна думка оповідання?
 - Як ви розумієте прислів'я «Життя прожити — не поле перейти»?

2. Поміркуйте про те, як вчинити краще. Яку пораду ви дали б хлопчику, старому Чоловікові? Розкажіть, як ви мрієте побудувати своє життя?

3. Перевірмо, чи уважні ви читачі та читачки. В оповіданні названо предмет, який є символом молдовського народу. Про що йдеться?

4. Знайдіть у виділеній частині тексту дієслова, ужиті в переносному значенні.

5. Знайдіть споріднені слова, що є в першому й останньому абзацах. Запишіть, виділіть корінь. Доберіть до споріднених слів синоніми.

6. Поміркуйте, чому слова *Чоловік*, *Майстер* написано з великої букви.

Неозначена форма дієслова

135.1 Виконайте дії, утворіть слово, що є назвою професії.

Пройти — йти + грати — ти + міст = ...

135.2 Поставте питання до слів. Визначте, словами яких частин мови вони є. Назвіть спільну частину, що є в дієсловах.

Неозначена форма дієслова — це його незмінна форма. Вона не вказує ні на час, ні на особу, ні на кількість предметів.

Неозначена форма дієслова відповідає на питання *що робити?* (читати, писати, вчити) або *що зробити?* (прочитати, написати, вивчити).

Неозначена форма дієслова є його початковою формою.

136.1 Прочитайте віршик Таїсії Цибульської.

Він з комп'ютером на ТИ —
розумніших не знайти.
Віртуальний творить міст
диво-майстер програміст.

136.2 Порахуйте, скільки дієслів є у вірші. Назвіть дієслово в неозначеній формі.

137.1 Спишіть текст. Підкресліть дієслова в неозначеній формі. Яку роль вони виконують?

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЇ

Програміст повинен розбиратися в *будові* комп'ютера, знати принцип його *роботи*. Він повинен уміти наосліп швидко друкувати на клавіатурі.

Програмісту важливо мати *витримку* й *терпіння*. Йому необхідно добре знати математику й володіти англійською мовою. Робота програміста вимагає *вміння* креативно мислити. А ще в людини цієї професії повинна бути гарна *пам'ять* (Із довідника).

137.2 Що спільного в усіх дієсловах, ужитих у неозначеній формі?

Дієслова в неозначеній формі закінчуються на *-ти, -ть*, що є суфіксами: *дивувати, дивувать*.

Іноді до них приєднується *-ся, -сь*: *одягнутися, дивуватись*.

138.1 Випишіть із вправи 136 виділені слова. Доберіть до них дієслова в неозначеній формі. Запишіть слова парами, позначте в них корінь.

Хвилинка-цікавинка

Дітям віком до 9 років можна сидіти за комп'ютером максимум 10 хвилин. Тим, кому більше ніж 9 років, можна працювати 15–20 хвилин, а старшокласникам — 30–40 хвилин із перервами. Будьте здоровими!

139.1 Прочитайте розповідь учня про те, як працювати з комп'ютером. Визначте, скільки помилок допущено, поясніть їх.

Для роботи з комп'ютером треба ввімкнути монітор і сканер.

Букви можна набрати за допомогою миші. Якщо потрібно щось намалювати, використовується сканер. Текст можна не набирати вручну. Для цього варто застосувати джойстик. Для друку тексту треба вставити в системний блок папір. Музику можна прослуховувати за допомогою принтера. Графіки будувати на графічному пристрої.

139.2 Запишіть текст, усуньте недоліки. Підкресліть дієслова в неозначеній формі.

140.1 Веселі анаграми. Утворіть слова, скористайтесь порядком чисел. Запишіть утворені слова в алфавітній послідовності.

4	2	3	1
Л	А	Й	Ф

2	6	3	1	5	4
К	Р	А	С	Е	Н

1	4	5	6	3	2
П	Я	Т	Ь	М	А

140.2 Складіть речення з утвореними словами. Використайте дієслова в неозначеній формі.

141.1 Складіть і запишіть поради для однокласників «Як готуватися до відповіді на уроці». Використайте дієслова в неозначеній формі.

142.1 Усно перекладіть подані дієслова. До дієслів доберіть іменники.

A gusta, a goli, a cumpăra, a plăti, a onora, a tălmăci, a bate, a compune.

143.1 Прочитайте прислів'я. Випишіть ті, у яких є дієслова в неозначеній формі.

1. Учатися ніколи не пізно. 2. Не лінився рано вставати та замолоду більше знати. 3. Знання багато місця не займає. 4. Від науки голова не болить. 5. Мудрим ніхто не вродився, а навчився. 6. Не соромно не знати, а соромно не вчитись.

143.2 Вивчіть напам'ять прислів'я про користь знань.

Час дієслова. Змінювання дієслів за часами

144.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Він уважно так працює
Нас обстежує, лікує.
Захворів раптово ти —
То до нього ж враз піди.

144.2 Дайте відповіді на запитання. Використайте дієслова із загадки.

1. Що робить лікар? Коли він виконує ці дії?
2. За якої умови звертаються до лікаря? Назвіть час дії.
3. Яке дієслово в загадці означає дію, що є порадою? Назвіть час дії.

Дієслова змінюються за часами. Є три форми часу: *минулий*, *теперішній* і *майбутній*.

Розгляньте таблицю.

Час дієслова	Питання	Коли відбувається дія?	Приклад
Минулий	що робив? що зробив?	Дія відбулася до моменту повідомлення про неї.	<i>зрозумів</i> <i>розумів</i>
Теперішній	що робить?	Дія відбувається під час повідомлення про неї.	<i>розуміє</i>

Майбутній	що зробить? що буде робити? що робитиме?	Дія відбудеться після повідомлення про неї.	<i>зрозуміє буде розуміти розумітиме</i>
-----------	--	---	--

145.1 Доповніть сполучення слів дієсловами з довідки за зразком і запишіть.

Лікар / лікарка	Минулий час	Теперішній час	Майбутній час
Пацієнта / Пацієнтку	<i>обстежував / обстежувала</i>	<i>обстежує</i>	<i>обстежуватиме</i>
Тиск			
Ліки			
Ін'єкції			
Пульс			
Зір			
Діагноз			

Довідка. Обстежувати, робити, рахувати, перевіряти, призначати, установлювати, вимірювати.

146.1 Перекладіть українською мовою. Підкресліть дієслова, визначте час.

Eu îi voi dărui mamei o floare.
Copiii au meșterit un zmeu.
Iarna păsările găesc cu greu de mîncare.
Toamna ne aduce roadă îmbelșugată.

147.1 Розгляньте малюнки. Поміркуйте, людей якої професії на них зображено.

147.2 Складіть речення за малюнками. Використайте дієслова з різними часовими формами. Запишіть і підкресліть дієслова, у дужках укажіть час.

148.1 Прочитайте текст. Доберіть до нього заголовки.

У світі відбувається боротьба за охорону навколишнього середовища. Уводяться нові закони про захист природи. Будуються очисні споруди.

Екологи намагаються пояснити, чому висохли річки, загинула риба або чому влітку випав сніг. Вони вивчають стан води, землі, повітря. Їх цікавить те, як впливатимуть промислові відходи на рослини, тварин і людей. Фахівці вивчають наслідки запуску космічних ракет, стежать за знищенням відходів.

Кажуть, що еколог — це професія двадцять першого століття (За матеріалами інтернету).

148.2 Випишіть із тексту в три колонки дієслова минулого, теперішнього, майбутнього часу. Знайдіть у другому абзаці дієслово в неозначеній формі. Утворіть від нього всі часові форми й запишіть.

149.1 Складіть і запишіть три поради, які допоможуть зберегти довкілля. Використайте в реченнях дієслова-антоніми.

150.1 Прочитайте вірш.

Зупинися, людино, на мить...
і відчуй, як планеті болить.
Як із серця крик вирина — зупинися:
земля в нас одна!
Як у серці тліє любов,
щоб колись розгорітися знов.
Зупинися, людино, на мить...
і відчуй, як планеті болить...

Надія Красоткіна

150.2 Випишіть із вірша дієслова, укажіть час. Складіть і запишіть п'ять речень про вашу допомогу своїм домашнім улюбленицям — братам нашим меншим.

ПЕРШИЙ РАЗ У СТОМАТОЛОГА
(ФРАГМЕНТ ПОВІСТІ «ОДИНИЦЯ З ОБМАНОМ»)

— Ой, Лесику! — скрикнула мама. — У тебе ж дівка в зубі! Треба негайно йти до зубного лікаря!
— Й-я... не... піду! — сказав Лесик.
— Підеш! — твердо сказала мама. — Ти що — хочеш лишитися без зубів?! Догрався з тими цукерками! Скільки разів я говорила — не їж стільки цукерок! Не гризи без кінця цукерки!..

... За п'ять хвилин вони вже йшли до дитячої поліклініки.

Лесик переступив поріг кабінету, і в нього похололо всередині. Під стіною стояла скляна шафа, у якій на полицях *лежали* блискучі нікельовані інструменти для висмикування зубів.

А посеред кабінету, поряд із кріслом, стояла вона — бормашина.

Блакитна, обтічної форми, схожа на рубку підводного човна, бормашина дивилася на нього зеленим оком і наче підморгувала.

Першим бажанням Лесика було рвонутись і дати драла.

— Заходьте, заходьте, — лагідно промовив лікар і широким жестом показав на крісло.

Мама несподівано підхопила його під руки й, хоч він щосили задригав ногами, підняла й посадила в крісло.

Лікар натиснув на якусь педаль, і крісло поїхало вгору. А серце Лесика покотилося вниз.

— Ну-с, *розтулимо* рота й подивимося, що там у вас робиться, — усміхнувся лікар.

— У мене не одкривається рот, — процідив Лесик.

— А-а, це буває, — усміхнувся лікар, узяв Лесика двома пальцями за щоки, трохи притис — і рот розтулився сам собою.

Другою рукою лікар спритно підніс до зубів маленьке кругленьке дзеркальце на металевому держачку.

— Г-г-гав! — сказав Лесик і вкусив лікаря за палець.

— О-у! — одсмикнув руку лікаря. — Так ви мені, юначе, палець одкусите. Як я тоді працюватиму? — І раптом сказав суворо: — Ану, розкривай рота швидше!

Ця різка зміна тону подіяла на Лесика, і він розтулив рота. Лікар знову підніс дзеркальце до зубів.

— І де ти, такий розумний, учишся? От візьму й напишу про тебе в газету.

— Напишіть-напишіть! — сказала мама й назвала номер школи, клас.

— Що?! — весело вигукнув лікар. — Оце здорово! Так у цьому ж класі вчиться моя дочка Люба Присяжнюк.

— Га? — Лесик від подиву розтулив рота. Справді, у їхньому класі вчилася дівчинка Люба Присяжнюк.

«Ой! Це ж тепер усі знатимуть... Ой, пропав я, пропав. Зганьбив себе на всю школу. Ой, що ж тепер буде?..» Поринувши у свої думки, Лесик і не помітив, як лікар увімкнув бормашину, і вона тихо-тихо задзижчала. Було зовсім не боляче... Минуло кілька хвилин, і лікар весело сказав:

— Ну, от і все!.. Дві години не їсти!..

Він натиснув на педаль, і крісло *опустилося* вниз.

— Ви вільні!

Лесик зліз із крісла і, хитаючись, мов після космічного польоту, ступив кілька кроків до мами.

За Всеволодом Нестайком

Нега́йно — imediát, urgént.

Бормаші́на — maşínă de găurít.

Проці́дів (проціді́ла) — a strecurat.

Розтулі́вся (розтулі́лася) — s-a deschís, s-a desfăcút.

Задзижча́ти — a bîzîi.

1. • Що, на думку мами, стало причиною зубного болю Лесика?

• Як почував себе Лесик у кабінеті лікаря? Чому?

• Що привернуло увагу хлопчика в стоматологічному кабінеті?

• Що зробив Лесик під час огляду зубів?

• Як до цієї витівки хлопчика поставився лікар?

• Ким виявився лікар?

• Які думки не давали спокою Лесикові?

• Як ви розумієте слова *серце Лесика покотилося вниз*?

У якому значенні вони вжиті?

• Чого навчає вас цей твір?

• Що б ви сказали Лесикові на його слова «Ой, пропав я, пропав»? Що порадили б йому?

2. Прочитайте й розіграйте діалог між лікарем і Лесиком.

3. Назвіть, які риси характеру проявив лікар під час прийому пацієнта. Про що свідчить те, що він звернувся до Лесика на ви? Яким, на вашу думку, повинен бути лікар? Думку обґрунтуйте.

4. Розсипанка. Переставте місцями слова й прочитайте прислів'я. Поясніть, як ви їх розумієте.

Знова, здоров'я, одежу, бережи, а змолоду.

Часто, не вміють, люди, берегтися, бо, хворіють.

5. Випишіть із тексту приклади дієслів, згрупуйте їх за часами.

6. Доберіть до виділених дієслів антоніми й запишіть парами. Визначте час.

7. Знайдіть у тексті синоніми до слова *говорити* й запишіть.

Розпізнавання часових форм дієслів у тексті

151.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Був зерном він у землі,
 Став із сіллю на столі.
 Їсти з ним сідаємо
 І гостей стрічаємо.

151.2 Випишіть із загадки дієслова минулого й теперішнього часу.

151.3 Назвіть дієслово, час якого не можна визначити. У яких дієсловах не можна визначити час? Утворіть форму майбутнього часу названого дієслова.

Дієслова минулого часу називають дії, які відбулися до моменту повідомлення про них: *(що робив?) був, (що зробив?) став.*

Дієслова *теперішнього часу* називають дії, які відбуваються в момент повідомлення про них: *(що робить?) сідає.* Дієслова майбутнього часу називають дії, які відбуваються після повідомлення про них: *(що зробить?) з'їсть, (що буде робити?) буде їсти, (що робитиме?) їстиме.*

152.1 Прочитайте притчу. Визначте її основну думку. Доберіть заголовок.

Колись давно жив один чоловік. Ходив на полювання, ловив рибу, збирав коріння трав, та ситим ніколи не був.

— Охо-хо... Якби в мене була золота комора, щоб усіх на світі годувала!

Почуло це Сонце й каже:

— Така комора є. *Тільки біля неї треба старанно ходити — рук не шкодувати.* Візьми золоте зернятко. Зроби, як я велю.

Узяв чоловік зерно й усе зробив, як Сонце навчило.

Та комора — то родюча нива. А золоте зернятко — жито, пшениця та всяка рослина.

152.2 Назвіть дієслова, визначте час виконання дії. Запишіть виділене речення, змінивши часову форму дієслів.

Хвилинка-цікавинка

Чи знаєте ви, що, крім їжі, із рослин виробляють одяг, будівельні матеріали, медикаменти, корм і навіть створюють пальне?

153.1 Прочитайте текст. Що нового ви дізналися з тексту?

Агроном краще за інших бачить, як розвиваються рослини, чого їм не вистачає. Він розуміє, які зміни відбуваються в ґрунті. А ще він спостерігає за зростанням і розвитком рослин. Планує підкормлювання, поливання. Відповідає за захист від шкідників і хвороб, займається лікуванням рослин.

Професія агронома має застосування в галузі спорту. У багатьох його видах використовують особливим чином підготовлені трав'яні покриття. За їх створення й підтримку відповідають агрономи, які спеціалізуються на цьому (Із довідника).

153.2 Спишіть речення, які містять нову для вас інформацію. Підкресліть дієслова, визначте час.

154.1 Прочитайте вірші Надії Жуковської. Поміркуйте над тим, що їх об'єднує.

1. Тракторист сідає в трактор,
Він у нього як реактор.
Мчить по полю, наче звір.
Поле виоре, повір.
2. Комбайнер врожай збирав,
Зерно вчасно доставляв.
Буде хліб і коровай —
Комбайнер збагатить край.
3. Квіточки попідливає,
Кущики попідстригає...
Для рослинки — чарівник:
Любить землю садівник.

154.2 Випишіть у три колонки дієслова минулого, теперішнього й майбутнього часу.

155.1 Складіть речення за малюнками. Розташуйте їх у певній послідовності й запишіть. Підкресліть дієслова.

156.1 Спишіть вірш, уставте дієслова з довідки.

Фермер землю ...
І ... на врожаї.
Якщо добре ... жито,

... фермер добре ...

Д. Мартинова

Довідка. Чекає, жити, обробляє, буде, вродить.

УСІ ПРОФЕСІЇ ВАЖЛИВІ (ЧИСТОМОВКИ ДЛЯ ДІТЕЙ)

Столяр в майстерні стругає,
Стружку збирає в корзинку —
Потім про яблука дбає,
Робить їм ліжко узимку.
Доярка доїть молоко в корови —
Я п'ю щодня стакан і йду до школи.
Лікар ліки призначає,
Якщо захворіли раптом,
Але кожен добре знає,
Що найкращі ліки — жарти.
Продавчиня в магазині
Усміхається привітно —
Ця весела господиня
Продає осінні квіти.
Моряк — закоханий у море,
А в мріях бачить океан,
І хоче стати командором,
Здолати бурю й ураган.
Листоноша лист мені приніс,
Затанцюю я йому на біс,
І дізнаюсь про новини
Від подружки Катерини.
Льотчик обіймає небо сине,
І від того дійсно він щасливий.
Кухар їжу нам готує смачно —
Ми за це йому безмежно вдячні!
Швачка шиє одяг для людей,

В неї так багато є ідей.
Прикрашає всіх сучасна мода,
І хороший настрій — нагорода!
Всі професії для нас важливі,
Руки золоті — це справжнє диво!

1. ● Що робить столяр?

- Звідки береться молоко, яке я п'ю щодня?
- Хто призначає ліки, коли захворів?
- Що є найкращими ліками?
- Що продає продавчиня?
- Про що мріє моряк і ким хоче стати?
- Хто нам приносить листи?
- Від чого льотчик щасливий?
- За що ми дякуємо кухареві?
- Хто шие одяг для людей?
- Що є справжнім дивом?

2. Складіть прислів'я.

3. Випишіть із вірша по 2 приклади дієслів минулого, теперішнього й майбутнього часу.

4. Випишіть із тексту дієслова, які означають види діяльності, що виконує людина.

5. Знайдіть у вірші спільнокореневі слова. Запишіть їх, розберіть за будовою.

Змінювання дієслів. Дієслова минулого часу

157.1 Прочитайте фрагмент української народної пісні й уставте на місці крапок слово.

Ой, вставали ми раненько, картоплю варили,
До вечора вареників з нею

157.2 Укажіть, якою частиною мови є вставлене слово. Визначте час виконання дії.

157.3 Скільки осіб виконували дії? Чи може ці дії виконувати одна особа? Думку обґрунтуйте.

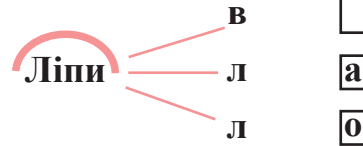
158.1 Розгляньте таблицю. Зробіть висновок про змінювання дієслів минулого часу.

Однина			Множина
Чоловічий рід	Жіночий рід	Середній рід	
що робив? що зробив?	що робила? що зробила?	що робило? що робило?	що робили? що робили?
<i>ліпив</i> <i>наліпив</i>	<i>ліпила</i> <i>наліпила</i>	<i>ліпило</i> <i>наліпило</i>	<i>ліпили</i> <i>наліпили</i>
∧ В	∧ Л		

Дієслова минулого часу можуть виражати незавершену дію (*ліпив*) і завершену (*наліпив*). Вони змінюються за числами, а в однині змінюються за родами.

У дієсловах чоловічого роду суфікс **-в**, а в дієсловах жіночого й середнього родів — суфікс **-л**.

159.1 Прочитайте вірш Грицька Бойка.

Алла з школи поверталась	Я сама млинці спечу,
З «Домоводством» у руці:	І тебе я пригощу!
— Мамо! В школі я навчалась,	Узялась до діла Алла,
Як спекти смачні млинці!	І пекла, і куштувала...
Де, мамуню, в нас мука?	Куштувала, куштувала —
Дай-но масла, молока!	Доки всіх млинців не стало!

159.2 Випишіть із вірша дієслова минулого часу. Визначте рід виписаних дієслів. Утворіть інші форми роду від виписаних дієслів.

Визначити рід дієслів минулого часу допомагають займенники 3-ої особи однини й питання: що **ВІН** робив? що **ВОНА** робила? що **ВОНО** робило?

160.1 Прочитайте вірш, замініть неозначену форму дієсловами минулого часу.

У РЕСТОРАНІ

Оглядна пані з паном	Меню панам (подати).
(Зайти) до ресторану,	Меню вони (гортати),
(Вмоститися) за столик,	Обурено (бурчати),
Що у кутку (стояти).	«Меню, — (кричати), нам це
Офіціант у фрази	Ніяк не до смаку!
На кольоровій таці	Нащо нам з краба клешні?
(Мабуть, із порцеляни)	Подайте нам ячні,

Вареників, і сала,
Цибулі, й часнику!»
Та в ресторані тому,
Страшенно дорогому,
Ніколи не бувало
Цих вишуканих страв,
Бо це було в Парижі,
Так-так, в самім Парижі,
Так-так, якраз у тому,

В яким я не (бувати).
Та хочу вам сказати,
Щоб дещо з'ясувати
І ви аби на слово
(Повірити) мені,
Що (завітати) пані
І пан до ресторану
З Парижа випадково,
Точніше, уві сні.

Олександр Дерманський

160.2 Запишіть утворені дієслова разом зі словами, які від них залежать. Визначте число й рід дієслів минулого часу. Позначте суфікси й закінчення в дієсловах минулого часу.

160.3 Випишіть із вірша дієслова в неозначеній формі. Утворіть від них дієслова минулого часу чоловічого, жіночого й середнього родів.

161.1 Розгляньте малюнки. Поміркуйте, кого на них зображено. За потреби скористайтеся довідкою.

Довідка. Кондитер, кондитерка; кухар, кухарка; офіціант, офіціантка; пекар, пекарка.

161.2 Доберіть до назв професій назви дій, які виконують їх представники. Складіть речення з дібраними дієсловами в минулому часі.

162.1 Спишіть вірш, замініть неозначену форму дієсловами жіночого роду минулого часу.

Я у мріях (побувати),
Я у мріях (заблукати),
То я пекарем (бути),
То торти смачні (пекти).
Любов Відута

162.2 Складіть і запишіть пам'ятку (3–4 речення) для кухарів про дотримання ними правил особистої гігієни. Випишіть зі складених речень дієслово, змініть його в минулому часі.

163.1 Прочитайте. Доберіть потрібні дієслова з довідки.

Трактор ... тракторист.
 Електричку — машиніст.
 Стіни ... маляр.
 Меблі ... столяр.
 В шахті ... шахтар.
 Пошту ... нам поштар.
 Цілий день нам ... швець.
 Хто все ... — молодець!

Петро Дяков

Довідка. Трудиться, фарбував, привіз, водить, знає, вистругав, шие.

163.2 Випишіть дієслова теперішнього часу. Визначте час інших дієслів. Доберіть до них форми теперішнього часу.

164.1 Розгляньте таблицю. Зробіть висновок про змінювання дієслів теперішнього часу.

Число	Особа	Питання	Приклади
Однина	1-а (я)	що роблю?	<i>живу, мрію, говорю, стою</i>
	2-а (ти)	що робиш?	<i>живеш, мрієш, говориш, стоїш</i>
	3-я (він, вона, воно)	що робить?	<i>живе, мріє, говорить, стоїть</i>

Множина	1-а (ми)	що робимо?	<i>живемо, мріємо, говоримо, стоїмо</i>
	2-а (ви)	що робите?	<i>живете, мрієте, говорите, стоїте</i>
	3-я (вони)	що роблять?	<i>живуть, мріють, говорять, стоять</i>

164.2 Наведіть власні приклади дієслів теперішнього часу. Змініть їх за особами й числами.

165.1 Прочитайте виразно вірш.

ГОСТИННА ХАТА

Тесляре, тесляре, збудуй мені хижку
В зеленім садочку, в квітучім затишку.

Змуруй мені, муляре, піч та рівненько,
Щоб в хаті зимою було всім тепленько.

Ти справ мені, столяре, двері й віконця,
Поріг від дороги, а вікна до сонця.

А ти мені, скляре, встав скло ясне в рамку,
Аби мені сонце світило від ранку.

Ковалю, ковалю, зготов мені ключик,
І сильні завіси, й замочок блискучий.

Я буду раденько замок відмикати,
Щоб ви не минали гостинної хати.

Марійка Підгірянкa

165.2 Випишіть дієслово в неозначеній формі, змініть його за особами й числами в теперішньому часі.

165.3 Запишіть інші дієслова, укажіть час.

165.4 Розгляньте написання слів *ковалева* й *коваленко*, *Ковалева* й *Коваленко*. Чи можна вважати обидва варіанти написання правильними? Доведіть свою думку.

166.1 Спишіть текст. Підкресліть дієслова теперішнього часу, у дужках укажіть особу й число.

Надзвичайно важливе значення має професія взуттєвика. Кожен із нас щодня користується його послугами. Люди купують взуття, носять його, а взуттєвник ремонтує. Він кроїть, шие, ріже, клеїть, працює з різними матеріалами та інструментами (Із довідника).

167.1 Прочитайте, замініть неозначену форму, що в дужках, дієсловами теперішнього часу.

1. Столяр — це дерева володар,
Столярних виробів господар.
(Стругати), (різати) і (шліфувати),
Із дошки вам будь-що (майструвати).
2. Слюсар наш часу не (гаяти),
Він механізми всі (збирати),
То з жерсті вироби (готувати),
То інструменти нам (дарувати).

3. Деталі (точити) токарі,
В цеху (стояти) у ряд.
І кожному о цій порі
(Співати) його верстат.

Марія Познанська

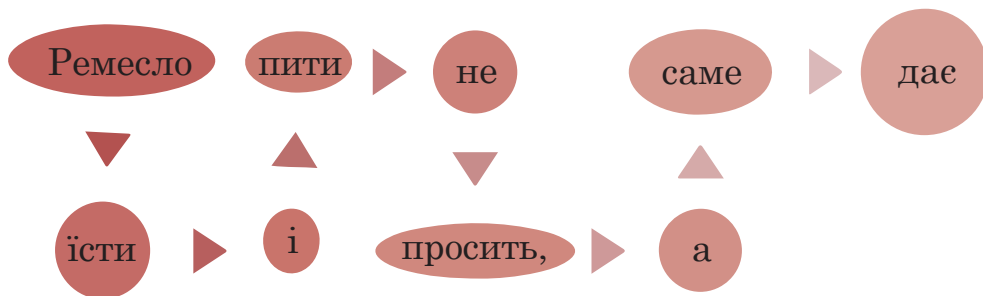

167.2 Випишіть із текстів дієслова парами за зразком. Визначте особу й число дієслів теперішнього часу.

Зразок. Малювати — малює.

168.1 Утворіть прислів'я за підказками й запишіть. Підкресліть дієслова теперішнього часу, у дужках укажіть особу й число.

168.2 Випишіть дієслова в неозначеній формі. Утворіть від них усі форми теперішнього часу.

Дієслова майбутнього часу

169.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Золоті у нього руки:
Робить зачіски й перуки,
Підстриже і пофарбує,
Гарний настрої подарує.

169.2 Випишіть із загадки дієслова, визначте час. Замініть часову форму дієслова *робить* так, щоб було видно, що дія відбудеться після повідомлення про неї.

Дієслова майбутнього часу змінюються за особами й числами.

170.1 Розгляньте таблицю змінювання дієслів майбутнього часу. Зверніть увагу на особові форми.

Число	Особа	Питання	Приклади
Однина	1-а (я)	що зроблю? що робитиму? що буду робити?	<i>проживу</i> <i>житиму</i> <i>буду жити</i>
	2-а (ти)	що зробиш? що робитимеш? що будеш робити?	<i>проживеш</i> <i>житимеш</i> <i>будеш жити</i>
	3-я (він, вона, воно)	що зробить? що робитиме? що буде робити?	<i>проживе</i> <i>житиме</i> <i>буде жити</i>

Множина	1-а (ми)	що зробимо? що робитимемо? що будемо робити?	<i>проживемо житимемо будемо жити</i>
	2-а (ви)	що зробите? що робитимете? що будете робити?	<i>проживете житимете будете жити</i>
	3-я (вони)	що зроблять? що робитимуть? що будуть робити?	<i>проживуть житимуть будуть жити</i>

171.1 Спишіть. Підкресліть дієслова майбутнього часу. Укажіть у дужках особу й число.

Вишиватиме бабуся рушники —
Я собі отак навчуся залюбки.
Мамі вишию на блузі геть усі
Квіточки оті, що в лузі у росі.

Любов Решетовська

172.1 Прочитайте й відгадайте загадку. Перебудуйте її так, щоб події відбувалися в майбутньому часі.

Хто одержу шие всім —
І дорослим, і малим?
Дружить з голкою й тканиною,
Строчить швейною машиною.

172.2 Випишіть із загадки дієслова. Утворіть від них форми майбутнього часу й запишіть.

173.1 Прочитайте вірш.

Є правило кравецьке просте:
Сім раз відмір, а раз відріж!

І, щоб костюм пошить по зросту,
Потрібно мірку знять раніш...
Твій одяг вийде мов картинка:
Все по тобі — рукав і спинка.
Тож на примірці — так годиться —
Стій рівно і не смій крутиться!

Марія Познанська

173.2 Випишіть речення, у яких є дієслова в майбутньому часі. Підкресліть ці дієслова, визначте особу й число.

173.3 Складіть за віршем речення-прохання, із яким ви звернетесь до кравця чи кравчині. Використайте дієслова майбутнього часу.

Написання НЕ з дієсловами

174.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Хто у вогні не горить й у воді не тоне?

174.2 Випишіть із загадки дієслова. Зверніть увагу на те, із якими словами вони вживаються і як із ними пишуться.

Хвилинка-веселинка

Мріє Миколка пожежником стати
І від біди всіх людей рятувати.
Мріє він сісти в пожежну машину,
Хоче залізти на їхню драбину.

Кожного дня, як матуся попросить,
Воду з криниці він відрами носить.
Каже: «Не просто я пораюсь зрання –
В мене пожежне це тренування!»

175.1 Прочитайте вірш.

Не не любить дієслів,
Їх не хоче знати
І серед усяких слів
Може їх пізнати.
Тільки де побачить *не*
Якесь дієслово —
Каже: «Це мене мине,
Не моє це слово».
Кожен хай собі збагне,
Тут нема проблеми:
Дієслово й слово *не*
Пишуться окремо

Марина Володарська

175.2 Випишіть із вірша речення, що є правилом про написання *не* з дієсловами.

Дієслова з **НЕ** пишуться окремо: *не забудуть, не ображаємо, не сказали.*

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ написання таких дієслів:

***НЕ**навидіти,
НЕхтувати,
НЕзчутися,
НЕволити.*

176.1 Прочитайте текст. Визначте основну думку.

Є ТАКА ПРОФЕСІЯ — БАТЬКІВЩИНУ ЗАХИЩАТИ

Українці в усі часи та понад усе цінували свою свободу. Воювати їм доводилося багато й часто. Вони ніколи (не) дозволяли ворогу топтати рідну землю. Доводиться й нині захищати себе, аби (не) допустити завоювання території.

У найтяжчі часи для України її сини й дочки піднімалися на захист рідної землі. Ці люди завжди трималися до кінця, але так і (не) здали позицій ворогові.

Сучасні українські воїни (не) побоялися взяти зброю, щоб захистити державу. Їх називають воїнами світла, бо вони воюють за правду (За матеріалами інтернету).

176.2 Випишіть із тексту речення, у яких є дієслова з *не*. Розкрийте дужки. Поясніть написання дієслів із *не*.

176.3 Уявіть собі, що ви зустрілися із захисником чи захисницею України. Що ви йому або їй ска-

жете? Запишіть 3–4 речення про це. Використайте в реченнях дієслова з *не*.

177.1 Запишіть прислів'я. Розкрийте дужки.

1. Якщо (не) будеш на чужині, (не) оціниш по-справжньому рідної землі. 2. Із вогнем (не) жартуй, воді (не) вір, із вітром (не) дружи. 3. (Не) кидай іскри в попіл. 4. Колишнього славою (не) виграєш. 5. Як ідеш, дивись під ноги: хоч грошей (не) знайдеш, та носа (не) розіб'єш.

177.2 Укажіть час дієслів, ужитих у прислів'ях. Поміркуйте над тим, люди яких професій могли б дати нам поради, що є в прислів'ях.

178.1 Прочитайте й перекажіть текст.

ТАМ, ДЕ ВСІ ПОСПІШАЮТЬ

Хто такі пожежники, знають усі. За сигналом тривоги мчать вони на допомогу, їдуть на червоних автомобілях гасити пожежу. У них і сигнал обов'язковий — сирена. Як загуде, то всі почують! Це для того, щоб їм до-

рогою поступитися.

А якщо хтось дорогу перебігатиме, водій одразу ж загальмує. І так час втратить. Коли приїде на пожежу, то від будинку нічого не залишиться.

Поспішає до хворого швидка допомога. На ній червоний хрест намальований. Не можна її навіть на секунду затримувати, лікар має швидко до хворого приїхати.

Інші автомобілі також поспішають у своїх справах. Везуть продукти в магазини, бетон і цеглу — на будівництво.

Мчать автобуси, трамваї, тролейбуси. У них люди їдуть: одні — на роботу, інші — додому, а хтось у спортзал чи в гості. На вулицях люди йдуть у своїх справах. Біжать машини. Усі поспішають. І ніхто не має права заважати ні водіям, ні пішоходам. Там повинен бути порядок. Один для всіх. І ти теж його дотримуйся (За Іваном Серяковим).

178.2 Випишіть із тексту назви видів транспорту. Розташуйте їх в абетковій послідовності.

178.3 Які ще машини можуть поспішати на порятунок людей?

179.1 Прочитайте вірш і вивчіть його напам'ять.

Запах газу йде з квартири
Треба номер 104!
А поліція — 102!
Всяке у житті бува.
Лиха стережіться, діти,
Та при цьому не губіться!
Ще якась біда біжить —
На «швидку» скоріш дзвоніть!

Швидко номер набирайте —
Це 103! Запам'ятайте!
А прийшла пожежа вмиць
Не ховайтесь, а дзвоніть!
Кожна донечка і син
Знайде номер 101! (З інтернету)

180.1 Запишіть вірш. Уставте пропущені букви, розкрийте дужки.

На перервах дружно грайтесь,
Гарно, вес..ло змагайтесь!
І (не) бийтеся ніколи
Ні в дворі, ні сер..д школи.
Бійка вас (не) прикрашає,
Наслідки погані має.
І на сходах теж (не) грайтесь,
Йдіть праворуч, (не) штовхайтесь.
У життя щасливі йдіть
Та здоров'я бережіть.

Надія Красоткіна

180.2 Складіть текст-пораду «Правила безпеки в школі». Використайте в реченнях дієслова з *не*.

КИМ БУТИ?

Усі професії — важливі,
Пам'ятай.
Усі потрібні й особливі,
Пам'ятай.
Чи водій ти, чи учений, —

Не забудь:
Добрий будь з людьми і чемний,
Чесний будь.
Все, що робиш, слід робити
Від душі.
Чи політик ти, чи лікар, —
Не забудь:
Щирим будь з людьми довіку,
Справжнім будь!
Сто професій є, дитино,
Та одна
З них — професія ЛЮДИНИ —
Головна!

Олександр Дерманський

1. • Які професії поет Олександр Дерманський згадує у вірші?

- Яку роль відіграють різні професії в нашому житті?
- Чому поет усі професії вважає важливими?
- Чим корисні професії, що названі у вірші?

- Чому, на вашу думку, найважливіше бути Людиною?
- Яка головна думка вірша?
- Які риси повинна мати людина будь-якої професії? Думку поясніть.

2. Розкажіть, яку професію ви хочете здобути в майбутньому. Чому саме її?

3. Складіть прислів'я за кольоровими підказками.

<i>Добре роби — ...</i>	<i>не роби нікому зла.</i>
<i>Добре ім'я...</i>	<i>поганого цурайся.</i>
<i>Хочеш собі добра — ...</i>	<i>краще багатства.</i>
<i>Доброго тримайся,</i>	<i>добре й буде.</i>

Запишіть ті прислів'я, із якими ви згодні.

4. Випишіть із вірша дієслова. Поставте до них питання. Визначте час дієслів. Яке з них, на вашу думку, буде «зайвим»? Поясніть, чому?

5. Змініть дієслово *робити* за часами. Утворіть форми минулого, теперішнього, майбутнього часу.

6. Складіть і запишіть пам'ятку «Бути людиною просто». Використайте дієслова з НЕ.

ПЕРЕВІРМО СВОЇ ЗНАННЯ

Дієслово

1. Усі слова — це дієслова в неозначеній формі в рядку

А говорить, слухав

Б біжить, сміється

В бажати, усміхатися

2. У реченні *Поспішиш — людей насмішиш* дієслово вжито у формі

А 1-ої особи однини

Б 2-ої особи однини

В 2-ої особи множини

3. Дієслово з НЕ пишеться разом

А не/забути

Б не/хтувати

В не/запізнитися

4. Установіть відповідність між дієсловами та часами.

1 знайдуть, прочитають

А інфінітив

2 розмовляли, обговорювали

Б теперішній час

В минулий час

3 вивчають, шують

Г майбутній час

5. Відновіть вірш і запишіть. Підкресліть дієслова, у дужках укажіть час.

І чарує погляд без усяких слів.

Вбралася калина в червоне намисто

Спохмурило небо. Пожовтіло листя.

Час бреде повільно до холодних днів.

6. Спишіть речення, поставте дієслова, що в дужках, у формі теперішнього часу.

Ти вранці (прокидатися) — водичкою (вмиватися).

А квітка (прокидатися) — росою (умиватися).

Прислівник. Поняття про прислівник як частину мови, зв'язок із дієсловом

181.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Школа *дзвінко* кличе нас,
Все готово: парти, клас.
Вчуся *зранку* я *щодня*,
Щоб здобуть собі ...

181.2 На які питання відповідають виділені слова? Від яких слів ви ставили запитання до виділених слів? Яка це частина мови?

181.3 Поедняйте за допомогою питань слова *читати, дружити, бігти* зі словами *голосно, додому, зранку, міцно, вголос*.

Зразок. Бігти (коли?) зранку.

Прислівник — це частина мови, що відповідає на запитання *як? коли? де? куди? чому?* Прислівники пояснюють, у якому місці, у який час, яким чином відбулася дія. Найчастіше прислівники залежать від дієслів. Розповідати (як?) *цікаво*. Написав (де?) *справа*. Перевір (коли?) *спочатку*.

182.1 Прочитайте й спишіть прислів'я. Підкресліть прислівники.

Незнайко тихо на печі лежить, а знайко швидко по дорозі біжить.

183.1 Відновіть речення й запишіть їх.

Узимку, Петрик, мало, ходити, до, школа. Він, захворіти. Наш, однокласники, щодня, відвідувати, Петрик. Діти, допомагати, хлопчик, з, домашній, завдання. Скоро, Петрик, одужати, і, мерщій, побігти, до, школа.

183.2 Придумайте наступне речення тексту про Петрика, використайте в ньому прислівник.

184.1 Перекладіть українською. Поставте запитання до виділених слів. До якої частини мови вони належать? Доберіть до них слова з протилежним значенням.

Vara floarea-soarelui umblă cu ochii după soare. Seara, cînd soarele se ascunde, ea își apleacă fruntea spre pămînt. Se roagă să răsară și mîine.

185.1 Прочитайте текст.

Людина завжди цінувала знання й намагалася передати його нащадкам. Перші книги, приблизно схожі на сучасні, з'явилися двадцять століть тому. Дерев'яні дощечки міцно зшивалися, заливалися воском. На ньому паличкою вишкрябувалися слова. Дедалі люди створю-

вали книги з пергаменту — по-особливому обробленої телячої шкіри. Матеріалом для записів слугували папірус, глина. Із неї вмілі майстри виготовляли таблички — цеглинки. Одна книжка з глини могла складатися зі ста сторінок! Нарешті світ швидко завоювали паперові книжки. Насамперед вони стали «вчителями» грамотності для населення нашої планети (Із довідника).

185.2 Випишіть із тексту сполучення прислівників із пов'язаними з ними дієсловами. Поставте питання до прислівників.

Хвилинка-цікавинка

Найбільша у світі книга — «Збірка морських правил» завширшки один метр, заввишки — із дорослу людину. Дванадцять найменших книг уміщаються в чайну ложечку.

Заввішки — în înălțime.

Завшіршки — în lățime.

186.1 Утворіть прислівники від поданих слів та словосполучень за зразком.

Розумний, перший, мудрий, права рука.

Зразок. Далекий — далеко, третій — по-третє, ліва рука — ліворуч.

186.2 Складіть з одним утвореним прислівником речення.

Незмінюваність — основна граматична ознака прислівників

187.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Дуже я потрібна всім:
І великим, і малим.
Всіх я розуму навчу,
А сама завжди мовчу...

187.2 Випишіть із тексту загадки займенник, дієслово, іменник, прислівник. Змініть форму виписаного слова: займенник та іменник поставте в інший відмінок, утворіть форму минулого часу дієслова. Позначте закінчення слів. Спробуйте провідміняти прислівник.

Прислівники — незмінювані слова. У прислівників немає закінчень.

Уранці, потихеньку, обіруч — у словах є лише основи.

188.1 Запишіть слова у дві колонки: у першу — із закінченням, у другу — без закінчення.

Книжкою, обкладинці, уважно, неправильно, учений, уранці.

188.2 Виділіть основу кожного слова. Які частини слова можуть бути в основі прислівника?

189.1 Прочитайте розмову двох третьокласників. Хто з них має рацію? Доведіть свою думку.

Михась підійшов до Даринки й попросив показати домашню роботу. Подивився в її зошит і каже:

— Дивись, Даринко, ми разом виконували вправу, будували сполуки з прислівниками. Написано майже однаково: у тебе *добріше посміхнувся*, а в мене — *добріше кошеня*. Чому в тебе не підкреслено помилку, а в мене — підкреслено?

Даринка подивилася й каже:

— Ти не зрозумів завдання, сказали ж — із прислівниками!

— А я з прислівником і склав! — відповів хлопчик.

189.2 Доберіть приклади до сполук. Позначте в словах, що змінюються, закінчення. У яких словах закінчень немає?

1. Дієслово + прислівник 2. Прикметник + іменник

Вище дерево, стрибайте вище, добре обличчя, опрацювати добре.

190.1 Прочитайте вірш Леоніда Глібова.

Бачить — не бачить,
Чути — не чує.
Мовчки говорить,
Дуже мудрує.
Часом захоче —
Правди навчає,
Іноді бреше,

Всіх звеселяє.
Люба розмова, —
Будемо, діти,
З нею довіку
Жити-дружити.
Хто ж то така
В світі щаслива,
Мудра, правдива
І жартівлива?
Як не вгадали,
Стану в пригоді:
Річ коротенька —
Книжка, та й годі.

190.2 Запишіть спочатку прислівники, що відповідають на запитання *як?*, а потім прислівники, що відповідають на запитання *коли?*

Довіку — *vésnic, pe viáťä.*

Стáти в пригоді — *a fi de folós.*

Хвилинка-цікавинка

В Україні є Музей книги. Знаходиться він у Києво-Печерській лаврі. Однією з найменших книг є томик віршів Т. Г. Шевченка «Кобзар». Книга складається із 12 сторінок. Перегортати сторінки можна тільки загостреним кінцем людської волосини. Книга зшита павутинкою, обкладинка зроблена з пелюстки безсмертника.

191.1 Складіть речення про те, як слід ставитися до книжки, як її зберігати. Використовуйте, якщо потрібно, слова уважно, обкладинка, палітурка, обережно, книжковий, охайно, сторінка, обіруч, не плямувати, чистенько, перегортати, не заламувати, по-дорослому.

191.2 Назвіть слова, що є прислівниками.

192.1 Запишіть якомога більше прислівників, які можна поєднати з дієсловом *прочитати*.

192.2 Складіть з однією утвореною сполукою речення.

ЛЮБІТЬ КНИГУ!

Не дуже любив книгу Василько. І не дуже чемно з нею поведивсь. От одного вечора ліг спати та й узяв книжку перед сном почитати. А Василько знав: якщо книжку читаєш лежачи, псується зір і псується книжка. Лежить Василько. Читав і задрімав.

А книжка — бух! — на підлогу. Аркуші в книжці й пожмакалися. Добре заснув Василько, так міцно, що й од «бух!» не прокинувся.

І сниться Василькові, що він — книжка.

От бере його, книжку-Василька, Оленка, що теж не дуже поважає книжку, бере, читає й водночас обідає. Борщ із ложки — кап! — та на Василька-книжку. Йому пече, йому неприємно, що на нього борщ капає, та нічого не вдіє Василько, бо він — книжка. А потім уxo-

пили Василька-книжку Мишко і Вова й давай на нього різні дурниці писати: «Читав Вова», «Цікава книжка», «Колька — дурень» — отаке понаписували. Так ніби хтось у грязюку перо вмочив та й бруднить, грязнить Василька-книжку!

Далі ще гірше!

Оленка почала Василька-книжку ножицями різати — малюнки вирізати. Болить Василькові, аж «рятуйте!» хоче крикнути...

Тільки-но Оленка ножиці прийняла, як хтось гарячу праску поставив на Василька-книжку. Дим із нього йде! Пече йому!

Уже Василько не книжка, а шмаття... так гірко та боляче зробилося, що він аж прокинувся.

— Ой, що зі мною зробили?

А потім, здогадавшись, що то був тільки сон, зітхнув легше. А зітхнувши, подумав та й гасло про книжку склав: «Бережи книжку — це твій друг!»

І ніколи вже не псує Василько книг та й товаришів соромить, коли хтось із них не береже книжку.

Остан Вишня

1. ● Як Василько ставився до книжки?
- На кого перетворився Василько вві сні?
- Як поводитися діти із Васильком-книжкою?
- Від чого прокинувся Василько?
- Яке гасло про книжку склав хлопчик, коли прокинувся?

- А як ви ставитесь до книжок?
- Який шлях проходить книга до того, як потрапить у руки читача?

2. Розташуйте книжки в такому порядку, щоб вийшло останнє речення тексту.

3. На книзі якого кольору є прислівник? Запишіть його, доберіть антонім.

4. Складіть речення зі знайденим прислівником та дібраним до нього антонімом за темою «Бережіть книгу».

Близькі й протилежні за значенням прислівники. Поширення речень прислівниками

193.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Є така оселя, куди ходять діти.
Тут малят навчають, як на світі жити,
З вересня до травня, як маленькі бджоли,
По знання медові біжимо до ... !

193.2 Порахуйте, скільки прислівників у загадці. Доведіть, що знайдене слово є прислівником.

194.1 Прочитайте текст. Випишіть прислівники разом зі словами, від яких вони залежать, поставте питання до прислівників. Поясніть правопис слів у виділених сполуках.

Учитель дав задачі для самостійного розв'язування, і діти сумлінно працювали. Віталік сидів на останній парті. Він уже закінчував *старанно розв.язувати* задачу, як раптом на парту впала записка.

— Іване Петровичу, — сказав Віталік, — мені хтось записку кинув... Хіба ж це гарно — на уроці записки писати?

— Записки на уроці писати не можна, — сказав Іван Петрович. — Але якщо вже тобі хтось написав, то розповідати про неї вчителеві — недобре. Записка — це ж таємниця, яка мусить бути відома тільки тобі і твоєму товаришеві. А ти голосно говориш про цю таємницю.

Візьми записку, заховай, на перерві прочитаеш...

Віталик почервонів. Учитель *зрозуміло роз..яснив*, що хлопець вчинив погано.

Віталик *тихо ро..горнув* записку й прочитав: «Віталіку, — писав Петрик, — я намалював вогнегривого коня. Якщо хочеш, дам тобі».

На перерві Віталик підійшов до Петрика.

— Давай коня, — сказав Віталик.

— Утік кінь... — тихо відповів Петрик.

За В. Сухомлинським

194.2 Порівняйте виписані прислівники. Які з них близькі за значенням? Знайдіть протилежні за значенням прислівники. Запишіть ці слова.

194.3 Доберіть назву прочитаній історії. Що означають останні слова Петрика?

Близькі за значенням прислівники можуть уживатися один замість іншого в реченні.
Весело (радісно) співають діти.

195.1 Знайдіть серед прислівників два, протилежних за значенням. Складіть із ними речення.

Нудно, холодно, знизу, цікаво, навхрест, студено.

Додому, скося, зліва, старанно, справа, дбайливо.

195.2 Запишіть речення, уставте в нього різні, але близькі за значенням прислівники.

На початку листопада в шкільному саду стає ...
Учні ... виконували обов'язки чергових у школі.

Студéно — frig, réce.

Дбайліво — cu gríjă, îngrijorát.

Пóтайки — pe ascúns, în táină.

196.1 Прочитайте виразно текст. Замість якого прислівника можна вжити слова *потай, таємно, стиха, нишком, тишком-нишком*?

Ходять хмари в небі синім,
Місяць вересень прийшов,
Сповнивсь вереском пташиним
Тихий затишок дібров.
Бо пташки дзвінкоголосі
Знають — літа вже нема.
Хоч і тепло ще, та осінь
Вже підходить крадькома.
І набравшись сил за літо,
Галасливі, як пташки,
Знов ідуть до школи діти
І сідають за книжки.

Н. Забіла

Хвилинка-веселинка
ГРАМОТІЙ

— Ти в нас грамот-
ний такий,

Хвалить мене мама.

— Тільки хто ж чита
книжки

Догори ногами!

Книгу я кручу — дива!

Не збагну нічого —

Де у книжки голова?

Де у книжки ноги?

О. Савченко-Гнатюк

196.2 Запишіть речення, замініть прислівники словами *потай, таємно, стиха, нишком, тишком-нишком*.

197.1 Прочитайте текст. Запишіть виділені слова українською мовою.

Dacă *toamna* păsările zboară pe *sus*, *iarna* va fi cald. *Devreme* cad frunzele — *iarna* va sosi *repede*. Fumul se ridică *în sus* — va fi *senin*.

198.1 Прочитайте, уведіть у речення прислівники.

Школа прокинулась.
Залунав дзвоник.
Учитель пояснив тему.

198.2 Доберіть протилежне за значенням слово до прислівника з тексту «Грамотій» рубрики «Хвилинка-веселинка» на сторінці 144.

199.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

Не розлучать нас ніколи,
Дуже дружим ми у школі,
Як назвати треба нас?
Ми веселий дружний ...

199.2 Усно уведіть прислівники в речення.

Наша дружба міцнішає. Товариші допомагають учитися. Учителька поважає наш клас.

200.1 Перекладіть речення, підкресліть прислівники. До виділених прислівників доберіть слова з протилежним значенням.

Azi afară este frig. Copiii aleargă iute spre casă. Noaptea va fi și mai frig. Deodată s-a ivit o rază de soare.

201.1 Прочитайте вислови з народної мудрості, уставте в речення прислівники з довідки. Запишіть речення.

1. Учитись ... не пізно. 2. Грамоті учиться — ... приготується. 3. Краще з розумним ... загубити, ніж із дурнем раз знайти. 4. Око бачить ..., а розум — ще

Довідка. Двічі, ніколи, далеко, завжди, далі.

201.2 Оберіть найцікавіше прислів'я, поясніть його.

202.1 Прочитайте текст. Доберіть заголовок.

Примчав Миколка до школи перед дзвоником. Та чергова біля дверей перейняла його. Ще й зауважила суворим голосом:

— Поглянь-но, якого бруду наніс. Чом ноги не витер? Миколка ввічливо мовив:

— Візьми, будь ласка, ганчірку та витри підлогу. Ти своє чергування мусиш нести відмінно, чи не так? А мені треба до класу поспішати. А то спізнюся!

Обурена чергова тільки зойкнула, та Миколка вже біг сходами вниз.

До класу він забіг найперший. Смикнув за кіски Оксанку. Проте не забув сказати лагідним голосом:

— Спасибі, що пропустила, бо мені ще треба вірш повторити.

Але Оксанка відказала сердито:

— Який ти невихований, Миколко.

— Дурниці! — відповів той. — Хіба я не кажу «дякую», «будь ласка», «пробач»? Ти, Оксанко, щось наплутала. Та вперта Оксанка чомусь стояла на своєму.

А. Потапова

202.2 Випишіть із тексту прислівники, розподіліть їх на групи за питаннями. Доберіть прислівники, які можна вжити замість слів *ввічливо, відмінно, сердито*.

202.3 Висловте власне ставлення до позиції Миколки. Доберіть слова-прислівники для характеристики його вчинків.

Зразок. Учинив негарно, поведився нечемно.

Переїняла (переїняв) — l-a oprít (a oprít-o).
Зауважила (зауважив) — l-a mustrát (l mustrát-o).

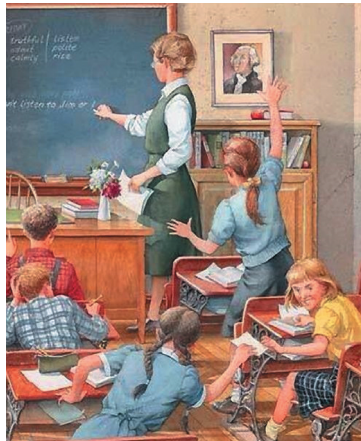
203.1 Розгляньте малюнок. Побудуйте невеличку розповідь про те, як однокласники й однокласниці робили добрі справи. Використайте в розповіді прислівники.

203.2 Запишіть свою розповідь.

204.1 Напишіть твір за малюнком «Мій клас найкращий».

ПРОБА ПЕРА

— Як успіхи? — із порога запитала Книжечка в друга.

— Перший вірш уже готовий. Цікаво, чи сподобається тобі... Ось послухай... — відповів новоспечений поет.

І от що він продекламував:
Сонце світить. День настав.
Я вчорашній суп доїв.
Не пішов гулять на став,
Бо гуляти не хотів.

— Джмелику, у тебе тут є чудова рима: настав — на став, — мовила, розмірковуючи, Книжечка. — Ти ж пригадуєш, що таке рими?

— Так, це схожі, співзвучні закінчення рядків.

— Саме так. І тут слова звучать однаково, а насправді означають різне. Вдала знахідка. Спробуй ще пошукати такі рими! Але, розумієш... — Книжечка затнулася, добираючи слова, щоб ненароком не образити друга, — хотілося б, прочитавши твій вірш, дізнатися про щось нове, несподіване. Ну, таке, чого в житті ще не бувало. Або бувало, але ніхто не здогадався його описати. Бо, коли чесно, про вчорашній суп... У мене теж був суп на обід. І вчора, і позавчора. То й що?

— А що б ти хотіла почути... несподіваного, нового? — запитав Джмелик, який уже почав розуміти, до чого веде подруга.

— Не знаю... От якби твій вірш змусив мене сміятися чи, може, навіть пустити сльозу... Або здивуватися дуже. Якби ти розповів про якусь красу неймовірну, повз яку

я щодня проходжу, не помічаючи...

Джмелик обмірковував те, що сказала Книжечка.

— А наведи мені приклад вірша, від якого тобі стало весело, чи сумно, чи цікаво.

— О! Таких віршів багато, і вони дуже різні!

Із журналу «Джмелик»

1. • Визначте тему тексту.

• Що запитала Книжечка в друга?

- Що відповів новоспечений поет?
- Чи сподобався вам вірш, який склав поет? Чому?
- Що сказала Книжечка про те, як треба писати вірші?
- Як ви вважаєте, чи поет зрозумів слова Книжечки? Що треба знати й вміти, щоб писати гарні вірші?

2. Прочитайте текст в особах.

3. Випишіть із тексту прислівники, поставте до них запитання.

4. Знайдіть у тексті прислівники-антоніми й запишіть їх.

ПЕРЕВІРМО СВОЇ ЗНАННЯ

Прислівник

1. Прислівники подано в рядку

А хвилювання, чемний

Б смішний, уголос

В ніжно, улітку

2. Прислівник ужито в реченні

А У небі лине пісня жайворонка.

Б Величаво Дніпро несе свої води.

В Ми любимо свій рідний край.

3. У прислівниках *здивовано*, *гаряче* підкреслено

А префікс

Б суфікс

В закінчення

4. Антонім до прислівника *голосно* є слово

А гучно

Б галасливо

В тихо

5. Установіть відповідність між прислівниками та питаннями, на які вони відповідають.

1 дбайливо, чемно

А де?

2 високо, близенько

Б яким чином?

3 післязавтра, завжди

В як?

Г коли?

6. Випишіть із речення прислівник, що відповідає на питання *де?*, доберіть до нього синонім.

А кульбабка, гарна квітка, усюди квітне рясно влітку.

Службові слова-прийменники

205.1 Прочитайте вірш. Зверніть увагу на виділені слова.

ПРИЙМЕННИК

Я нікого і ніколи
 В реченні вам не назву.
 Бо така частина мови —
 Для зв'язку лиш слів служу.
 «Біля саду», «з ним», «у краї» ти —
 Я близ інших слів стою,
 Та на жодне запитання
 Відповіді не даю.

Всі слова мої короткі:
 У, на, біля, під, з-за, до...
 Речення без них миттєво
 Зміст утратить все одно.
 В реченнях вони потрібні —
 Участь там свою візьмуть,
 Тож прийменниками, діти,
 Їх тому усі і звать.

Юлія Градусова

205.2 Чи можемо поставити запитання до виділених слів? Зробіть висновок.

Миттєві — într-o clipă, imediat.

Прийменник — це службова частина мови, яка служить для зв'язку слів: *у / в, з / із / зі, на, за, під, над, біля.*

З іншими частинами мови прийменники пишуться окремо.

Прийшов ~~в~~ школа — прийшов **зі** школи.

206.1 Прочитайте текст. Доберіть заголовок.

Напевно, у кожного з нас є улюблене заняття. Комусь подобається вишивати чи готувати смачні страви. Мене захоплює малювання.

Я люблю створювати різноманітні картинки. А найбільше подобаються вечірні пейзажі, адже природа прекрасна й неповторна.

Тихими безвітряними вечорами через вікно вдивляюсь у далечінь і зачаровуюсь таємничістю розлогих дерев, які ростуть у садку. Поринаю в казкову мить. Тоді беру пензлик, сідаю на підвіконня й переносу на папір вечірню красу (Із журналу «Джмелик»).

206.2 Випишіть із тексту прийменники. Складіть із ними речення.

Далечінь — depãrtãre.

Поринаю — mã cufúnd.

Українська мова співоча й солов'їна! Усе через те, що вона така **милозвучна**. **Милозвучність** — уникання складного для вимови нагромадження звуків.

Милозвучність *з / із / зо / зі*:

- **зі** пишемо перед словом, що починається на сполучення приголосних із першим свистячим ([з], [ц], [с]) або шиплячим [ж], [ч], [ш]: *казала зі злості, прийшов зі школи; а також у випадках: зі мною, зі Львова;*
- **зо** пишемо при числівниках *два, три*: *разів зо три*; а також із займенником *мною*: *зі мною*;
- **з** пишемо між голосними: *повернулися з Одеси*; перед голосним: *поїхав з Оленою*; перед приголосним (крім *с, ш*), рідше — сполученням приголосних, якщо попереднє слово закінчується голосним, а також на початку речення: *танцювала з Тимофієм, зустрічі з близькими*;
- **із** пишемо між приголосними: *разом із донькою*; перед *с, ш*: *мама із сином, із шовку*; між приголосними: *поїзд із Києва, зустріч із братом*.

МИЛОЗВУЧНІСТЬ: У чи В

У Києві йде дощ.

Читав у саду.

жив жила	У	<u>Відні</u> <u>Фастові</u> <u>Львові</u> <u>своєму</u> місті <u>твоїй</u> квартирі
-------------	---	---

Перед **в, ф, льв, св, хв, та, зв**
і подібними.

Після знаків: **, ; : — ()** . перед
приголосними

В Одесі йде дощ.

Читала **в** автобусі.

жила	В	<u>Празі</u> <u>Берліні</u> <u>Чернівцях</u> <u>Шостці</u> <u>Києві</u>
------	---	---

Крім **в, ф, льв, св, хв, та, зв**
і подібними.

207.1 Прочитайте словосполучення. Виберіть із дужок потрібний прийменник і запишіть.

Захоплення (у, в) вільний час, повернулися (у, в) Рівне, розмова (із, зо, зі, з) матір'ю, гуляв (із, зо, зі, з) другом, ходили (у, в) ліс, сукня (із, зо, зі, з) шовку.

208.1 Перекладіть речення українською мовою, правильно вживайте молдовський прийменник *La*. Зробіть висновок про вживання прийменника.

Mă duc *la* școală. Am fost *la* bunica. Sora mea a sosit de *la* Odesa. Ionel a întârziat *la* lecție. Eu am răspuns corect *la* întrebare. Ana a ieșit *la* tablă.

209.1 Розкажіть одне одному, чим захоплюєтесь, що вам подобається, чим цікавитесь?

У розповіді вживайте прийменники *у / в, з / із / зі, на, за, під, над, біля, під*.

209.2 Поміркуйте, як ще можна назвати захоплення людини?

210.1 Прочитайте твердження й оберіть істинне.

ЩО ТАКЕ ХОБІ?

Хобі — улюблена розвага людини на відпочинку.

Хобі — захоплення людини у вільний час, яке приносить насолоду.

Хобі — прагнення успіху.

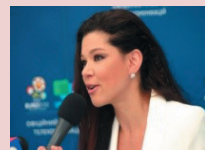
210.2 Складіть речення за малюнками «Улюблене хобі дітей», уживайте прийменники.

Хвилинка-цікавинка

Українська художниця Марія Приймаченко відома цілому світові. У своїх картинах мисткиня поєднала два захоплення — малювання й любов до природи.

Любов до пісень зробила відомою на весь світ співачку Руслану. У 2004 році вона стала переможницею конкурсу «Євробачення — 2004». Має звання народної співачки України.

211.1 Запишіть речення. На місці крапок уставте прийменники за змістом.

Я обожнюю ігри ... м'ячем, а найбільше люблю футбол. Граю ... цю гру ... весни ... пізньої осені ... спортмайданчику та шкільному стадіоні. Узимку займаюся футболом ... критому залі спортивного комплексу. Мене туди запросив учитель фізичного виховання (Із журналу).

Службові слова-сполучники

212.1 Прочитайте вірш. Випишіть виділені слова. Чи можемо поставити до них запитання? Зробіть висновок.

Сполучник сполучає все:
а, та, і, й, бо, щоб, але,
чи і або — синонім, звісно,
запам'ятай їх всіх навмисно!

212.2 Вивчіть віршик напам'ять.

Сполучник — службова частина мови, яка з'єднує однорідні члени речення та поєднує частини складного речення.

*Мені подобається малювати, **але** читати люблю найбільше.*

*Я люблю **і** читати, **і** малювати.*

213.1 Прочитайте текст. Доберіть заголовок.

Футбол — дуже цікава гра. Вона розвиває швидкість, кмітливість, точність реакції, витривалість. Що б не казали, а футбол тренує не тільки ноги, але й тіло в цілому. Також футбол є командною грою й розвиває згуртованість та командний дух (Із журналу).

213.2 Спишіть речення, у яких є сполучники.

214.1 Запишіть речення, підкресліть сполучники.

1. Обізвалася пісня, і дівчина радісно метнулася їй

назустріч (М. Стельмах). 2. Ми не забудемо пісні, що їх навчала мати (М. Луків). 3. Доки є пісня, ніхто не захмарить небо моєї душі (Т. Севернюк). 4. Нехай людям лихо сниться, а ми заспіваймо (Народна творчість).

214.2 Про яке захоплення ми дізналися з поданих висловів? Хто із вас має таке захоплення?

Не захмарить — nu va întunecá.

215.1 Прочитайте текст. Доберіть заголовок. Визначте головну думку.

У мене багато захоплень. Я люблю читати й кататися на велосипеді. Ще мені подобається історія, але моє найголовніше хобі — це малювання.

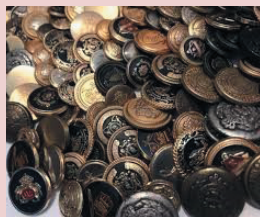
Я почав малювати, коли був зовсім маленьким. Мої перші малюнки були не найкращими. Дещо виходило криво, а щось узагалі не виходило. Але я продовжував малювати. Тепер, мені здається, малюю дуже добре. Свої творіння відправляю на конкурси дитячих малюнків і часто отримую дипломи та призи (Із учнівського твору).

215.2 Як ви вважаєте, чи може хобі стати вашою професією? Свою думку поясніть.

Хвилинка-цікавинка

Колекція, яку зібрав директор Галереї українського військового однострою, налічує 216 гудзиків із військового вбрання тих країн, вояки яких перебували на теренах України в різні роки. У колекції, створеній художником-дизайнером Богуславом Любівим, представлені гудзики зі шкіри, металу, кістки, перлової мушлі та пластмаси.

216.1 Перекладіть українською мовою. Підкресліть сполучники.

Mihai Eminescu și Ion Creangă au lăsat scrieri alese.
Munca, cinstea și economia sînt izvor de bogăție.
Pămîntul nu poate trăi fără soare, iar omul nu poate trăi fără prieteni.
Noi creștem și învățăm ca să lăsăm o urmă bună.

217.1 Спишіть речення. Уставте на місці крапок пропущені сполучники. Подумайте, про яке захоплення йдеться в поданих прислів'ях.

1. Ранок зустрічай гімнастикою, ... вечір проводжай прогулянкою. 2. Спорт ... туризм зміцнюють організм. 3. Фізкультура ... праця здоров'я несуть. 4. Починай нове життя не з понеділка, ... з ранкової зарядки. 5. Віддай спорту час, ... замість одержи здоров'я.

217.2 Доберіть прислів'я чи приказку про спорт.

ХОБІ

Знайди для себе хобі,
Забаву для душі,
Без борозен на лобі
Жить будеш в куражі.

А не постійно нити,
Жалітися собі,
Що не цікаво жити
В дні біло-голубі.

Твори, видумуй, спробуй
І волю прояви
Змінить буденну роботу
На звабний плащ новий.

Обмінюйся думками
З такими, як ти сам,
Й забава буде з вами
На дивовиж рокам.

Бо хобі — то спасіння
Від нудного життя,
Щоб вирватись з корінням
З буденного сміття.

Георгій Грищенко

Зва́бний (зва́бна) — ademenitor, atrăgător
(ademenitoare, atrăgătoare).

1. ● Що пропонує автор знайти для душі?

● До чого закликає автор вірша?

● Від чого нас може врятувати хобі?

● Визначте головну думку вірша.

● Як ви розумієте рядки:

Змінить буденну роботу

На звабний плащ новий.

2. Складіть чотиривірш про своє улюблене заняття.

3. Запишіть синонім, який ужито у вірші до слова хобі. Доберіть інші синоніми до цього слова.

4. Знайдіть у тексті прийменники й сполучники. Запишіть їх у дві колонки.

ПЕРЕВІРМО СВОЇ ЗНАННЯ

Службові слова

1. Службові слова подано в рядку

А до, очі, вниз

Б під, біля, на

В там, де, де

2. Прийменник ужито в реченні

А Узимку сонце світить, та не гріє.

Б Плесо річки виблискує, як дзеркало.

В На небі розсипано зорі.

3. Сполучник ужито в реченні

А З чужої біди не смійся.

Б Бджола мала, а й та працює.

В Дощ надворі — хліб у коморі.

4. ПО є прийменником у реченні

А По/всюди стільки радості й добра!

Б Мені так щиро по/сміхалися люди.

В Ми пішли по/воду.

5. Установіть відповідність.

1 У реченні є прийменник

2 У реченні є сполучник

3 У реченні є прийменник і сполучник

А Був чудовий весняний ранок.

Б У повітрі кружляли пташки.

В За рікою вставало сонце й заливало землю світлом.

Г Птахи, і трави, і люди раділи новому дню.

6. Запишіть речення, уставте службові слова.

У дужках укажіть частину мови підкреслених слів.

Ми ходили ... лісу ... гриби ... ягоди.

РОЗДІЛ 4. ПОВТОРЕННЯ Й УЗАГАЛЬНЕННЯ ВИВЧЕНОГО В КІНЦІ РОКУ

218.1 Прочитайте й відгадайте загадку.

В небі ластівка летить,
З вітром листя шелестить,
Воду п'є лелека.
Сонце палить. Спека.
Дозріває жито.
Яка пора?

218.2 Із тексту виписіть слова, у яких букв менше, ніж звуків. Визначте, якою частиною мови є ці слова.

219.1 Прочитайте текст. Виписіть виділені слова, поясніть їх правопис.

НА МОРІ

Хвилі *бавляться* та *б'ються*,
Наче неслухи — *хлоп'ята*.
І *стрибають*, і *сміються*:
Вітер їм лоскоче *п'яти*.
Вгору, вниз і знову вгору
Підганяє дужий вітер.
Розгойдав він ціле море,
Як же хвилям не радіти!

Л. Колос

219.2 Знайдіть у тексті слова, у яких є букви *я, ю, є*. Випишіть ті, у яких *я, ю, є* позначають два звуки. Зробіть звуковий запис слів *хлоп'ята, море*.

Нéслух — copil neascultător.

Лоскóче — atinge ușurél.

220.1 Прочитайте слова. Знайдіть серед них споріднені й запишіть їх групами. Виділіть корені.

Літо, розваги, літній, літечко, розважатися, влітку, розважальний.

220.2 Складіть речення зі словами *літні, розваги*.

221.1 Прочитайте слова, утворіть словосполучення.

Купатися, море; відпочивати, табір; поїхати, село; грати, друзі.

221.2 Складіть з одним словосполученням речення.

Хвилинка-цікавинка

Улітку багато людей насолоджуються відпочинком на морі. Цьому сприяє постійний вітерець, який дме на узбережжі в спекотну й безвітряну погоду. Тому біля моря ніколи не буває такої задухи, як на суші. Цей вітерець, який удень направлений із моря на сушу, а вночі — із суші на море, називається бризом. Його помітили ще стародавні греки. Їх богиня Аура якраз вважалася володаркою легкого вітру, бризу.

222.1 Розгляньте малюнки й складіть речення (3–4) про літній відпочинок.

223.1 Прочитайте й відгадайте загадку. Запишіть слово-відгадку, доберіть до нього спільнокореневі слова. Виділіть корінь.

Сонечко яскраве
Цілий день палає,
На травиці в гаї
Цілий день ми граєм.
Раді всі малята
Цілий день купатись,
Веселиться й грати,
На сонці засмагати.
Як пора ця зветься,
Коли все сміється і відпочиває?
Коли ж це буває?

223.2 Випишіть слова, які вказують, чим будуть займатися діти влітку. Визначте частини мови.

224.1 Прочитайте загадки й відгадайте. Запишіть відгадки, визначте рід слів-відгадок. Доповніть ряд слів власними прикладами.

1. Ця смачна, пузата пані любить плавати в сметані. Носить гарні капелюшки, із сонечком подружки. 2. Що за дерево, чий цвіт пахне медом на весь світ? 3. Не гіркий і не солоний, а солодкий і червоний. Як же зветься цей товстун? Здогадалися?.. 4. Фарбоване коромисло над річкою повисло.

224.2 Доберіть до відгадок прикметники. Складіть з одним зі словосполучень речення.

Хвилинка-цікавинка

Канікули — це слово в буквальному перекладі означає «собачки» (із латини «каніс» — собака).

Найяскравішу зірку сузір'я Великого Пса називали «Канікулою». Ця зірка з'являлася щорічно на небі в липні, усередині літа. У цей період було спекотно, тому студентів і школярів звільняли від занять, а дні на честь цієї зірки почали називати канікулами.

Спочатку канікулами називали лише літній відпочинок, а потім почали називати й інші перерви в навчанні.

225.1 Перекладіть речення українською мовою. Визначте, якими частинами мови є виділені слова.

Este deosebit de plăcut să stai primăvara într-o grădină înflorită. Parfumul florilor te îmbată. Ca o livadă bine mirositoare este și limba pe care o vorbim.

226.1 Прочитайте вірш.

«Канікули! Канікули!» —
співає все навколо.
Канікули, канікули,
канікули у школі!
А що таке «канікули»?
Це — літні дні барвисті,
це час, коли нам ніколи
хоча б на мит.. присісти,
бо треба мчати босими
наввипередки з вітром,
з густих лісів приносити
горіхів повні відра.
Це час у річці хлюпатис...
підсмажувати спини
і зранку в лузі слухати
тонку струну бджолину...
Це час, коли за друзями
ми скучим — як ніколи,
і нам страше..о ..хочет..ся
скоріше знов до школи!..

Анатолій Костецький

226.2 У словах на місці пропуску вставте потрібну букву. Випишіть із тексту два іменники, прислівники, дієслова, прикметники.

ЛІТЕЧКО ПОЧИНАЄТЬСЯ

— Нарешті настало *літечко!* Метелики літають, *сонечко* гріє, навіть бджоли не хочуть жа-

лити нас, мабуть, вони теж раді літу, — сказав Сашко.

— Ну, звісно! Улітку в моїх улюблених *квіточках* найбільше пилку назбиралось із ранньої весни, — радісно відповіла йому *сестричка* Оленка.

Сашкові та Оленці ніхто не завадить милуватися природою влітку. Ніхто не зможе зіпсувати настрої їхньому коту Бублику — це неможливо! Він так мріяв поніжитись на зеленій літній *травичці!*

— Мур, няв, мур, мурр ... — промуркотів Бублик.

Назвали kota так через те, що ще минулого літа він з'їв аж 20 бубликів за 1 хвилину!!!

— Мур... — ще раз муркнув Бублик.

Прокрутив *хвостиком* три рази й пішов у своє *сіреньке* й тепле *ліжечко*. А сонце ще світило надворі. Добре, що настало літечко.

Діана Олійник

Жалити — (déspre albíne) a púne ac.

1. ● Чому радіють діти?

● Чому бджоли не хочуть жалити дітей?

● Чим збираються займатися Сашко та Оленка?

● Про що мріяв кіт Бублик?

● Чому kota назвали Бубликом?

● Скільки Бубликів з'їв за одну хвилину кіт?

- Скільки разів прокрутив хвостиком кіт?
- Яке ліжечко в Бублика?
- Чому всі раділи?
- Чим ви мрієте займатися влітку?

2. Прочитайте уривок тексту. Відновіть пропущені слова.

Прокрутив ... три рази й пішов у своє ... й тепле
А ... ще світило... . Добре, що настало... .

3. Випишіть із тексту власні назви, поясніть написання. Доповніть ряд слів власними прикладами.

4. Випишіть виділені слова, розберіть їх за будовою.

ПЕРЕВІРМО СВОЇ ЗНАННЯ

Повторення й узагальнення вивченого

1. Усі слова спільнокореневі в рядку

А лікарня, лікар, лічба

Б село, сільський, сіль

В хата, хатній, хатинка

2. Слово, при зміні якого відбудеться чергування приголосного, подано в рядку

А осінній

Б поволі

В носити

3. Установіть відповідність між словами та частинами мови.

1 іменники

2 прикметники

3 займенники

А ми, вони, мені

Б ви, одиниця

В веселка, мрія

Г дворічний, вільний

4. У всіх рядках подано числівники, ОКРІМ

А дев'ятий, одинадцять

Б подвоїти, трійка

В шістсот, п'ятдесят два

5. Дієслово майбутнього часу вжито в реченні

А Під стріхою пташки звили собі гніздо.

Б Весною в лісі все співає.

В Улітку будемо відпочивати на морі.

6. Незмінними є слова в рядку

- А пам'ятаю, дивний
- Б весло, вікно
- В ніжно, ліворуч

7. Службових слів НЕМАЄ в реченні

- А Неймовірно гарно навколо.
- Б Вітерець приліг під кущем калини.
- В У повітрі кружляють пташки.

8. Запишіть слова, протилежні за значенням. Укажіть частину мови.

- Темрява —
- Угору —
- Сміятися —
- Веселий —

9. Побудуйте речення з поданих слів. Визначте частини мови.

За, розкинувся, школа, сад, праворуч, великий.

10. Спишіть текст, уставте пропущені букви.

За нашим с..лом ро..кинувся ш..рокий став. Над ним ..хилилис.. дві в..рби. Заглядають у воду й м..люються своєю красою. Віт..р ро..чісує їм з..лені коси. Але мине літо, і не помітять верби, як осінь підкрадеться.

ЗМІСТ

§ 23. Прикметник. Загальне поняття. Значення, питання, зв'язок з іменниками	4
§ 24. Змінювання прикметників за родами й числами. Родові закінчення прикметників	8
Урок читання. Білка і добра людина	12
§ 25. Прикметники-синоніми й прикметники-антоніми, уживання прикметників у прямому й переносному значеннях	15
§ 26. Творення прикметників від прикметників та іменників за допомогою суфіксів	19
Урок читання. Дивний мисливець.....	22
<i>Перевірмо свої знання.</i> Прикметник.....	25
§ 27. Займенник. Загальне поняття	26
§ 28. Особові займенники.....	30
Урок читання. Бабусин борщ.....	34
§ 29. Відмінювання особових займенників 1-ої та 2-ої особи	36
Урок читання. Хліб	39
§ 30. Відмінювання особових займенників 3-ої особи	41
Урок читання. Легенда про хліб	45
§ 31. Використання займенників для зв'язку речень у текстах	47
<i>Перевірмо свої знання.</i> Займенник.....	50
§ 32. Числівник. Загальне уявлення про числівник як частину мови	51
Урок читання. Казка про гномів, які утворювали числівники.....	54

§ 33. Вимова і правопис найуживаніших числівників, уживання їх у мовленні	57
§ 34. Поділ числівників на кількісні й порядкові.....	61
<i>Урок читання. Сім лозин.....</i>	63
§ 35. Практичне засвоєння відмінкових форм окремих числівників	66
§ 36. Уживання і правильне узгодження з іменниками кількісних і порядкових числівників	71
<i>Урок читання. Числівник.....</i>	74
<i>Перевірмо свої знання. Числівник</i>	76
§ 37. Дієслово. Загальне поняття	77
§ 38. Упорядкування деформованого тексту	82
<i>Урок читання. У видавництві.....</i>	84
§ 39. Дієслова-синоніми, дієслова-антоніми	86
§ 40. Уживання дієслів у переносному значенні	90
<i>Урок читання. Який слід повинна залишати людина на землі.....</i>	94
§ 41. Неозначена форма дієслова.....	98
§ 42. Час дієслова. Змінювання дієслів за часами... ..	102
<i>Урок читання. Перший раз у стоматолога.....</i>	105
§ 43. Розпізнавання часових форм дієслів у тексті.. ..	109
<i>Урок читання. Усі професії важливі.....</i>	112
§ 44. Змінювання дієслів. Дієслова минулого часу	114
§ 45. Дієслова теперішнього часу	118
§ 46. Дієслова майбутнього часу	122
§ 47. Написання не з дієсловами	125
<i>Урок читання. Ким бути</i>	129
<i>Перевірмо свої знання. Дієслово.....</i>	132

§ 48. Прислівник. Поняття про прислівник як частину мови, зв'язок із дієсловом.....	133
§ 49. Незмінюваність — основна граматична ознака прислівників.....	136
<i>Урок читання. Любіть книгу!</i>	139
§ 50. Близькі й протилежні за значенням прислівники. Поширення речень прислівниками.....	142
§ 51. Уживання прислівників під час побудови текстів.....	146
<i>Урок читання. Проба пера</i>	149
<i>Перевірмо свої знання. Прислівник</i>	151
§ 52. Службові слова-прийменники	152
§ 53. Службові слова-сполучники	157
<i>Урок читання. Хобі</i>	160
<i>Перевірмо свої знання. Службові слова</i>	162

Розділ 4. Повторення й узагальнення вивченого в кінці року

Урок 1.....	164
Урок 2.....	166
<i>Урок читання. Літечко починається</i>	168
<i>Перевірмо свої знання. Повторення й узагальнення вивченого</i>	171

Навчальне видання
СВІНТКОВСЬКА Світлана Андріївна
ВЕРГОТІ Лідія Танасіївна
ТКАЧЕНКО Світлана Іванівна
ШИНКАРЕНКО Тетяна Анатоліївна

УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ Частина 2

Підручник для 3 класу з навчанням молдовською мовою закладів загальної середньої освіти (у 2-х частинах, з аудіосупроводом)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

**Видано за рахунок державних коштів.
Продаж заборонено**

Дизайн та комп'ютерна верстка *Сергій Бакуров*

Формат 70x90 1/16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Умовн. друк. арк. 12,87
Наклад 354 примірників. Зам. № 20-167.

ТОВ «Творче об'єднання «Соняшник»
Адреса видавництва: 61115, м. Харків, а/с 3182
vydavnytstvo@sunbook.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК № 5180 від 11.08.2016 р.

Видруковано на ПрАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4.
Тел./Факс (0456) 39-17-40
E-mail: bc-book@ukr.net; сайт: <http://www.bc-book.com.ua>
Свідоцтво серія ДК № 5454 від 14.08.2017 р.